

MÉGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza.

—⊗— Budapest, április hó 16. ⊗—

Krónika.

Pénz.

— ápr. 14.

Közszolgálat és pénz két olyan fogalom, mely mindig együtt jár s melynek konstataálására mindenki elszörnyedve csapja össze a kezét. A Perczel Dezső nyugdíjának fel-emelésekor igazán szükséges ennek a már nem is urinak mondható képmutatásnak a szemébe nézni.

Az isten áldja meg az önzetlen hazafiakat, a világ nem dől össze, ha megteszik, és megáll a fizikai törvényeken akkor is, ha bevállják: elv, meggyőződés, hazaszeretet vagy hivatottság visz bennünket a közpályára nem azért, hogy meghaljunk, hanem hogy megéljünk utána. Duszgazdag emberek ülnek a képviselőházban, akik pontosan vagy pláne előzetesen fölveszik a fizetésüket. Ősi családok latifundiumos sarjai ültek a miniszteri székekben három évig és huzzák, huzzák, rogyásig huzzák a nyugdíjakat. Szegény ördögök vágyaik netovábbjával bekerültek a képviselőházba a fizetés kedvéért. Új rendszer, régi rendszer: egy sereg ember ül a nyakunkon, akik várták a mai politikai konstellációt, hogy kenyérhez jussanak. Excellenciás urak a nemzet hívó szavát követve, állnak hivatalba s jól esik nekik a miniszteri fizetés. Igazoló ügyek elintézésénél föltétlenül tiszteletreméltó férfiak föltétlenül tiszteletreméltó férfiak érdekében arra néznek, hogy az illetőnek, ha már rosszul jár, lehetőleg még kijárjon a májusban esedékes diurnum. Pénz, pénz és pénz kell mindenkinek és pénzt, pénzt, pénzt csak akkor emlegetnek, amikor valakit meg akarnak bélyegezni véle.

Stallum, stallum, stallum! Nagyon kis intelligenciájú nemzet vagyunk, nagyon sok intelligens emberrel. A közép-osztályt az tartja, hogy az országot rosszul, bürokratikusán igazgatják. Befolyás, hivatalserzés, álláskréálás, hogy minél több ember elhelyezhető legyen. Ez nem a kormányzati irány dolga, hanem szociális és közgazdasági tény. Hiszen az ellenzéki urak ugyanannyi embert protezsálnak, mint a kormánypártiak. S az ő sorukban ül akárhány, aki ismeri az állam pénzét. Mágns urak, akiket a pártkassza költségén választottak meg annyira, hogy uri barátaik adta magánbédék számláit is kellett megfizetni, főfőoszlopok, akik privátszivességeket befolyásukkal háláltak meg, tigrisek a hegyoldalból, akik mondvacsinált ügyekben tanulmányoztak és vizsgáltak államköltségen. Ez mind megtörténik napjában hetvenhétszer, még pedig nem titokban, hanem köztudomásszerűleg, s mégis, amikor speciális

esetről van szó, a nyilvánosság előtt, mind összecsapja a kezét és szörnyülködik, mintha sohasem hallott volna ilyet.

Erkölcseleg is meg vannak okolva ezek a »panamák«. Minden politikai iránynak vannak szegény ördögei, akik sokkal többet kockáztatnak, mint az előkelő politikusok. Könnyű annak a nagy urnak buknia. Haza megy Gesztre, Rátótra, vagy Apanagyfaluba, vagyonába ül egy nagy életjáradékkal tetézetten s az a sok ember, aki ugyancsak vele bukik, az nézhet utána, miből élhessen. Vajon oly nagy erény az, ha az a nagy ur nem törődik bajtársaival s kiszolgáltatja őket még a politikai ellenfelek üldözésének is és oly nagy korrupció az, ha az a nagy ur egy kicsit körül is tekint és befolyásának, hatalmának maradványából még gondoskodik egyikről-másikról, hogy végképp az exisztenciájával ne fizesse meg, amit neki semmivel sem kell megfizetnie? S erkölcstelenebb dolog, ha ő ellátja barátait, mint az, hogy az utódja fogja ellátni a magáéit?

Ez a Perczel-ügy és sok más ügy miért ne volna nyíltan tárgyalható? Egy csomó ember politikai pályára lépett s ezzel megszakadt a polgári pályája. Tíz, tizenöt, husz éven át képviselő volt és ur, a huszonegyedikben kibukik — most már miből éljen? Polgári pályája ott, ahol abbahagyta, nagy sülyedés, de nincs is számára nyitva. Ugyan ki követeli meg úgy, hogy a maga számára is helyesnek tartaná, hogy azok az emberek most diurnistáknak menjenek, vagy főbelőjjék magukat? Oly természetes, hogy előbb megmozgatnak minden követ és minden minisztert, hogy valamiképpen elláttassák magukat. Magától értetődő ez, de panamát ordítanak azok, akik politikailag ellenfelek, vagy anyagilag biztosítva vannak. Értem, ha azt mondják, hogy a politikával csak gazdag ember foglalkozzék, de a legtöbbje éppen azt kiáltja, hogy egyenlőség! s még a paraszt is üljön a nagyságos urak között!

S most nézzük meg Perczel Dezsőt, aki szegény ember és családi bajokkal földig van sujtva. Miniszter volt, házelnök volt miniszteri fizetéssel s most jön a nagy politikai fordulat, mely Károlyi Istvánnak csak politikai fordulat, de Perczel Dezsőnek a pénzügyeit is tönkre teszi. Hát neki nincs joga élni és élni úgy, ahogy megszokta? Neki rá kell fizetnie a politikai meggyőződésére, mert szegény ember? S ekkor eszébe jut, hogy van egy nem érvényesített igénye és érvényesíti. Érvényesíti most, mert most esett el a nagy fizetéstől s érvényesíti, mert szüksége van rá és nem november 18-ika miatt, jutalmul. Vérdíj! ordítják az emberek, akiknek mindennap dolguk van elvtársakkal, akik mindennap zaklatják őket: mi lesz már, mikor jutok már ahhoz a szalmaszálhoz, melylyel a politikai fordulat nekem tartozik?

Oly magától értetődő volt, hogy Wekerlének megcsinálták a közigazgatási bíróság elnökségét, oly természetes volna, ha Széll Kálmánnak ismét jutna egy bankigazgatóság. Hiszen azért, hogy azok az urak exponálták magukat egy politika mellett, csak nem szünt meg a joguk a további boldogulásra? Ej, ne tegyenek az urak úgy, mintha magasan fölötte állának a hitvány pénzkérdéseknek, hiszen úgy sem hiszi el nekik senki s maguk sem hiszik elsősorban. Lám, amíg meg nem tudták, hogy Perczel Dezső nyugdíját fölemelték, szentül meg voltak róla győződve, hogy Perczelt százezrekkel, készpénzzel kárpótolták s ezen a valóban korrump ellátáson nem ütköznek meg senki, de annyira a vérükben van a tudat, hogy a pénz: pénz, hogy még a valótlanágokat is inkább hiszik, mint az abszolút abszurdumot, hogy a politikusoknak semmi közük a magánember pénzügyi szempontjához.

Ez az ország ugyan szegény és politikai vezetése annyi embert fogyaszt, hogy valóságos katasztrófa lenne az ugynevezett tisztesség, mely engedi az embereket megörölni s azután ellöki őket, mint a gazdátlan kutyákat. Nem igaz, hogy a szörnyűködő urak ezt helyesnek találják s százszor nem igaz, hogy a maguk számára akár aktive, akár passzive vállalnák ezt a kannibális szempontot. Politikai kérdést kovácsolni belőle, még egyet huzni a gyülölt ellenfélen, megkeseríteni neki a falatot, letépni róla a becsülésnek utolsó foszlányát: erre jó az ilyen heccz, de morálnak, isten uccse, a koalícióban levő urak, akik a munkájuk után élnek, ha csak egy csöpp érzésük van az elődjük joga iránt, irtózva menekülnének a politikai pályáról, ha tudnák, hogy existenciájuk biztossága a politikai fluktuációktól függ csak és becstelenség nélkül e kockázatot nem lehet megkötni.

Kóbor Tamás.

Mignon.

Reád ne leljek és ne hallj felőlem,
Kár volna tudnod, hogy mi lett belőlem
És szétfoszolva fájó lenne látnod

A te legelső hitegető álmod
Csak lásd te bennem és sirasd örökkön
Mi szép, mi jó, mi tiszta volt a földön,
S maradjon szent előtted minden emlék,
Mikéntha most is az a régi lennék.

S úgy őrizlek meg én is tégedet,
Milyenné akkor tett a képzelet.
És bűnös lelkem — hogyha felidézi,
Ártatlan lényed most is megigézi;
Ajkad a csöpp, az édes mézet ontó
És mosolyod, a lágy, a rózsabontó
S kezed, amely kezemhe' félve ér —
Oly csodaszép vagy — és oly hófehér!

Milyen lehetsz most: soha meg ne tudjam;
A régi vagy: magamnak azt hazudjam,
Mesék leplébe, csillogó ködökbe
Maradj takarva, Mignon, mindörökre.
Nyomodba most is nyílnak még a rózsák
S olyannak látlak — álmódott valóság —
Kihez a vágyak is remegve érnek —
Oly csodaszépnek és oly hófehérnek.

Mezey Sándor.

Arbe.

Írta: HERCZEG FERENCZ.

Julius 2.

A vitorlázást két okból is kedvelem. Az egyik az, hogy a hajón minden napnak huszonnégy egész órája van. A nagyvárosi ember, ki az örökös kapkodás és sietőség között arra sem ér rá, hogy éljen, egyszerre bővében van az időnek. Mit csinálsz ma délután? Kitisztítod az angol pipádat. Ahhoz azonban madártoll is kellene. Jól van, alkonyatkor majd keresünk egy szárcsát vagy egy buvárt, a pipatisztogatással ráérünk holnap is.

És még egy kedves oldala van a vitorlázásnak. Olykor szerencsejáték, melyben a természet hatalmas démonjai a partnereid. A játék esélyei titokzatos, boldog lázba ejtenek. Képzeld el, hogy Kecskemétről fel akarsz mienni Budapestre, még pedig hintón. Kivontatod kocsidat a házad elé, ráülsz a bakra, pipára gyujtasz és vársz... Egyszerre megzúgnak a jegenyefák, négy tüzes fekete ló áll előtted. A nyerges hátán lobogó hajú, villogó szemű, bájos ifjú démon ül. Szó nélkül a kocsi elé fogja lovait, azután — hajrá! vágatva megindít az országuton. A lovak nesz nélkül, puha szökésekben haladnak, te két kézzel fogod a gyeplőszárat... Lehet, hogy felrepitenek Pestig. Lehet, hogy Lajos-Mizsén egyszerre párává foszlik a démoni fogat és te megint mozdulatlanul pipázgatsz az uton. A fekete lovas a tramontana volt. De jöhet még a levante, a maestral, a bóra vagy a sirokkó, egy istenség gyermekei mindannyian.

Jobbra tőlünk vannak a sárga vegliai sziklapartok, balra a horvát hegyek, melyeknek oxidált ezüstszínű karsztos lejtőin a fiatal erdők úgy festenek, mint a zöld penész. Már látjuk a cirkvenicai Terápia-palotát. Akkorka mint egy gyufaskatulya. Embereket nem látok a parton, de az élet zaja kihallatszik öt kilométernyire a tengerre, csilingelés, gyereksírás, kákaskukorékolás hangján. A tramontana elállott. Egy ideig még rángatta, csapkodta a vitorláinkat, de annyi ereje már nem volt, hogy előbbre vigye a hajót. Meg kell várnunk a délutáni levantét.

A sánta generális a közeli vegliai partra mutatott, egy nagy sziklára, mely olyan likacsos volt, mint a fürdő-spongya és azt mondta, hogy arra van az ő családi birtoka. A felesége odaát lakik Szelczén és ha a földjük után akar nézni, akkor másfél óráig kell forgatnia a bárka lapátjait.

Kiváncsiak lettünk a dominiumra és mivel okosabb dolgunk nem volt, csónakra kaptunk és kieveztünk. Meg kellett másznunk a nagy sziklát. Odalenn a mélységben kerek kráterlyuk ásított, akkora, mint egy czirkusz perondja, ott volt a birtok. Burgonya, néhány szőlőtőke, két fügefa termett benne.

— Jó föld ez — mondta nem minden önértet nélkül a generális. De aztán egyszerre dühre lobbant és káromkodni kezdett.

— Tessék, a gazemberek megint ellopták a földem felét!

Kapzsi szigetlakók éjnek idején kijárnak az őrizetlen birtokra és puttonyban viszik el a cinóbervörös anyaföldet.

— Majd visszaszerzem a télen! — vigasztalta magát a generális, miközben egy baljóslatu pillantást vetett a szomszédos kráterlyukak felé.

Félóra mulva megeredt a levante és mi folytathattuk az utunkat, igaz, hogy csak lavirozva. Szelcze tájékán megakadt a szemünk egy fantasztikus, fekete felhőrongyon, mely baljóslatuan szállott a kék égen. Ugyanakkor egy nagyon mocskos bárka közeledett felénk a partról. Egyet-

len nagy, barnapiros vitorlája volt, afféle sárkányszárny, minővel talán a kínai dzsunkák mennek. Oly gyorsan repült, mint a teknő, mely a Gellérthegyre viszi a boszorkányokat. A vágató bárka legénysége két asszonyból telt. A kormányt az öregebbik fogta, a hajó orrán, hosszú csáklájával a kezében, hatalmas termetű fiatal menyecske állott. Olyan volt, mint a női ruhába öltöztetett matróz.

— Nem szoktak a tengeri kalózok néha asszonyoknak öltözni, hogy meg ne ismerjék őket? — kérdezte a keresztfiám, aki messzelátóval figyelte a bárkát.

A két asszony egyenesen nekünk jött. Mikor már csak egy evezőcsapásnyira voltak tőlünk, a fiatalabbik elkapta csáklájával az egyik drótkötélünket, a bárkája aztán hozzáfeküdt a Sirály bordáihoz.

— Hol van az a korhely? — kérdezte tőlem a kormányon ülő hölgy.

— Generális — kiáltottam le a konyhába, — gyere fel, a kedves anyósd és a feleséged akarnak veled beszélni.

A generális feltűnő csendesen és szerényen köszöntötte hölgyeit. Mi tapintatosan elvonultunk és így nem tudom, hogy mit tárgyaltak bizalmas családi körben. A szenvedélyes beszédnek az lett a vége, hogy a generális némi pénzt adott kedveseinek, egyszersmind azonban orvul lekapcsolta csáklájukat a Sirályról, úgy hogy a kutter megkönnyebbülten vitorlázhatott tovább. A hölgyeknek alkalmasint lett volna még mondani valójuk, de meg kellett elégedniök azzal, hogy az öklükkel és csáklájukkal hadonázva integessenek a tovairamodó Sirály után.

A vegliai parton három fókafejnyi szikla meredt ki a vízből. A három szirten három fekete nagy madár ült, három káratona. Olyan furcsán egyformák voltak, mint egy szecsessziós kárpitmintá. A komám azonnal a puskája után sietett.

— Egyet meglövök közülük... Ugyis tollra van szükséged a pipatisztításhoz.

Csónakba szállott és a sánta generális, aki roppantul szereti a mulatságnak ezt a nemét, kezébe vette az evezőket. Én azalatt a messzelátóval néztem a madarakat. A Busch-féle prizma-binoklival tisztán láttam szárnytolluk zöldesfekete zománczát.

Most elcsattant az első lövés. A három káratona egyszerre a vízbe zuhant, mint három kődarab.

— Mind a három megvan! — kiáltotta ujjongó csodálkozással a vadász.

Jó ideig hiába kerestem a madarakat, aztán megláttam a három hegyescsőrű fejüket, amint nyugodtan és sebesen szántották a vizet. Még egy lövés. A három okos fej már akkor eltűnt, a sörétek a pusztá vizet szántották. Öt percz múlva az öböl tulsó felén fedeztem fel őket. Most is sebesen és nyugodtan usztak. A koma méregbe jött és rájuk duplázott. A lövések csattanva verték fel a sziklák visszhangját, a távoli hegyek dübörögve, mennydörögve, majd hosszan morogva válaszoltak rá.

Hangosan el kellett magamat nevetnem, mikor a három madárfej egy pillanat tizedrészéig a csónak evezője alatt merült fel, ott, ahol a vadászlázban égő koma legkevésbé kereste őket. A Sirály egész legénysége most már a káratonának pártjára állott. A vadász még vagy négyszer lőtt, aztán felemelte a kezét.

— Nincs több patronom!

A három káratona szabályos libasorban, biztos távolságban hasította a vizet.

Alkonyatkor megláttuk a zengi czitadellát és a nagy dohánygyárat. A kikötő nagy árboczán rengeteg nagy horvát zászlót lengetett az esti szél. A móló mögül hófehér gőzhajó jött ki dohogva a nyílt tengerre. A hajóról éneket hallottunk és valamennyien fülelni kezdtünk. Aztán egy kis meghatottság vett erőt rajtunk. Gyermekkorunk óta jól ismert, kedves ákkordokat sodort felénk a levante.

Több száz szép csengésű hang énekl: Isten áldd meg a magyart!

Pécsi és nagyváradi katonanövendékek zendítették bele az Adria biboros alkonyába a jövő zenéjét. A keresztfiám mindjárt a nagyárboczhoz szaladt és köszöntve háromszor mélyen leeresztette a lobogónkat.

A verbenigói hegyek mögött vérvörös volt az égboltozat. Följebb égő narancssárga; a zeniten lilaszínű. A levegő szivárványos szinompájában három fekete pont uszott nyugat felé: három káratona. Utánuk néztünk és egész szívünkben örültünk, hogy jó egészségben érthették meg a mai estét.

Julius 3.

A besca-novai kikötőben háltunk meg. Ez fura kis város Veglia szigetének legdélibb csucsán. Háza a tenger felől tekintve mind hat-hétméteresek, a szárazföld felől pedig a földbe ásott cigánypu-trik benyomását teszik. A marina egész házsora a part meredek lejtőjének támaszkodik. Egy magas sziklahegy tetején fantasztikus akropoliszként barátkolostor áll, melynek campanileje merészen furódik az égbe.

Ez a vidék arról nevezetes, hogy itt mindenki a paradicsom után él. A biboros-aranyos almák bárkaszárná vitorláznak innen világgá.

Mikor partra szállottam, egy ember sietett felém, megölelt és megcsókolt. Őszhaju vén tengerész volt, ingujjban és mezitláb járt.

— Csakhogy végre megjöttél, kedves fiam, Andrea — mondta az örömtől fuldokló hangon.

Egy vékony kis leány megfogta az öreg ember kezét. — Nagyapa bolond, — mondta mosolyogva a leány, de azért nem bánt senkit.

Az öreg engedelmesen követte a gyermeket, néhányszor azonban visszafordult és néma szemrehányással tekintett rám. Ha valahol az oceán partján még élne Andrea, bizony érdemes volna visszatérnie oda, ahol olyan nagyon várják.

Bescában, eltekintve a kikötőben macskázó néhány trabakoló legénységétől, egyetlen fiatal embert sem láttam. A legények mind Délamerikában vannak, a leányok pedig a parti városokba szegődnek. Csak apró gyerekek tipegnek a házak mellett és öregek, kiket már sarlóvá görnyített a kor. Az utcán nagy csapatokban ülnek a vénasszonyok, olyan förtelmesek, nevetségesek és mégis meghatóan kedvesek, mint a gót templomok eresz-szörnyetegei.

Este Besca egész hölgyvilága kibicegett és kiballagott a mólóra. Éjjeli madarakként odavonzotta őket acétilen-lámpásunk fehér fénye, mely mellett a földézetén vacsoráztunk. Feszült figyelemmel kísérték minden mozdulatunkat és valahányszor uj fogás vagy uj palaczk érkezett az asztalunkra, sokatmondó suttogás vonult végig az éjjeli madarak során. Hogy megjutalmazzuk hízélgő érdeklődésüket, vacsora után ritka művészeti élvezetben részesítettük őket. Pálmay Ilka elénekelte nekik Niniche ritornelját, Tonio mandolinakisérete mellett. Ez ugy értendő, hogy volt a Sirályon egy grammofónunk, annak számai közt volt a Pálmay-dal. Tonio, aki a gajdoló masinán keresztül valósággal rabjává lett a művésznek, érzéssel szokta kíségetni.

Éjjel nagy bőra süvöltött el az árboczok felett. Ez az ilyen félig nyitott öbölben jóval kellemetlenebb mulatság, mint nyílt tengeren. A megkötözött hajó ugyanis nem parirozhatja a hullámokat, s mialatt a habok dörögve pukkadoznak a hasa alatt, egyre rángatja a macska kötelét és olyan kemény rugdalózást művel, mint valami megbokrosodott, huszlábu paripa-szörnyeteg.

Nekem igen kinos álmodtam. Azt álmodtam, hogy a Sirály kajütjében Marconi-telefon volt, egy ördögös masina, melynek segítségével minden pillanatban meg-

szólíthattak budapesti barátaim és ellenségeim. Éjfélig a kiadóm sürgette az ígért kéziratot, azután egy alföldi városból emlékeztettek rá, hogy másnap ott felolvasást kell tartanom az árvaház javára.

Hajnalban elállott a bóra, megint becsületes tramontana fujdogált. Az eszelős vén tengerész ott állott a mólón és szomorú szemekkel nézte a készülődésünket. Mikor felszedtünk a vasmacskánkat, egy feketeruhás nő szaladt felénk. Kosár volt a karján, kendő a fején, piros parapli a kezében.

— Megálljanak, megálljanak! Talán bizony Arbeba mennek?

— Oda, egyenesen oda!

— Mennyiért visznek magukkal?

— Husz krajczárért elvinnők.

A kipirult arczán az öröm villámlott végig.

— Annyit adhatok! Megyek!

Feléje nyujtottam a kezemet és ő egy ügyes ugrással a földézetünkre koppant. A parton állók kórusban nevettek, a leány pedig levette a kendőjét, végigtörülte vele izzadt arcját és csudálkozva vette szemügyre a hajónkat.

Szép, délczeg növésű, finom arczu olasz leány volt; neki is Tizian-szőke haja volt, mint a nemes velencei vérből eredt arbei nőknek többnyire. Egy kissé megszeppentnek látszott, mikor azonban megpillantotta a kutteren a kis keresztfiamat, egyszerre megnyugodott. A leány megmondta, hogy Nina a neve. A bescai kolostor perjelénél volt látogatóban, aki neki keresztapja.

Jó széllel elértük Arbe szigetének éjszakai csucsát, de aztán egyszerre szélcsendbe jutottunk. Zepe azzal a kellemetlen hirrel lepott meg, hogy Bescában nem kapott friss húst, még csak birkahúst sem és így villásreggelire konzervgulyást kell ennünk, ebédre pedig alighanem konzervrostélyost. A konzervgulyást, melyet csak ultima ratioként vittünk magunkkal, szívünkéből utáltuk, a konzervrostélyosról pedig, melyhez a tavalyi nagy szélcsend óta fölötte émelyítő emlékek fűznek, jobb lesz, ha nem is beszélünk.

Hátha foghatnánk valami halat? Mély vízben ugyan nem lehet horgászni, de a part nem esett tulságosan meszsziire. Megnéztük a haditengerészeti mappát és megtudtuk, hogy néhány kilométernyire tőlünk csak tíz méteres a víz és sziklás a talaj. Sárkányfejű scarpene, esetleg barbone is akadhat ott.

Csónakra szállottunk tehát a komámmal és a keresztfiammal. A fiu elhivta Ninát is meg Czézárt. A leány rögtön kezébe vette az egyik evezőt, mintha ez volna a világon a legtermészetesebb dolog. Mikor azt mondtam neki, hogy Magyarországon más a szokás mint Dalmáciában, nálunk a legény evez és a leány ül a kormányon, csudálkozva tekintett rám, de aztán szó nélkül a dereka köré fűzte a kormány zsinórját.

Vagy husz perczig kellett eveznünk, míg kivethettük a horgokat. A zsinór egyre remegett a kezünkben, mintha villamos áram járná által, valahányszor azonban bevontuk, sem halat, sem csalétket nem találtunk a horgokon. Világos volt, hogy a balsorsunk egy mendularajjal hozott össze minket. Az apró tolvajok tisztára lekoppasztják a horgot, a szájuk azonban sokkal kisebb, semhogy bekaphatnák.

Most halkán megszólalt Nina. A vízre mutatott.

— Sardelli!

Ezüstcsillogású szárdellafelhő vonult el a csónak bordái alatt. Azután erősebben csobog a víz, mintha evezőcsapások alatt loccsanna. Erre a jól ismert neszre mindenki ellöki az ólmosvégű hosszú zsinórt és a fennuszó kurta scombrihorog után kapkod. . . Itt is, ott is felcsillan a vízen egy jókora ezüstdarab. Nagy makrelaraj kergeti a vonuló szárdellákat.

Nina ügyesen bevonja az egyik pórát és egy szép halat ad a keresztfiam kezébe. Most dühösen vibrálni kezd

az én kezemben is a zsinór: megint egy makrela esik a csónakba. Még hatot fogunk, aztán vége a halászatnak, a rablócsapat elvonult.

Mialatt vidáman készülődünk, a gyerek bedobja Czézárt a vízbe, hogy megfüröszsze egy kicsit. A kutya prüszkölve uszkál a csónak körül. Nina, aki a partlakók szokása szerint állandóan a tengert figyeli és észrevesz minden buborékot a vízen, egyszerre felemeli a barna csinos kezét és a Sirály irányában mutat.

— Pesce di cane! — mondja szerényen és halkán.

Igy nevezik őket az emberevő czápát. Egyszerre áhítatos csend lesz a csónakunkban. Vagy kétszáz lépésnyire tőlünk egy török handsár formájú fekete microda fut végig nyilsebesen a vízen. A czápa hátuszálya. A gyerek az első, aki hangot ad. Ijedten szólongatja a fürdő kutyáját. Már csak száz lépésnyire van tőlünk a tenger réme. Egyenesen nekünk jön, sebesen, mint a torpedónaszád. A testét nem látjuk, csak megsejtjük körvonalait a vibráló vízben. Most irányt változtat és kerülgetni kezdi a csónakunkat.

— Kis czápa! — mondja Nina, azzal nyugodtan kezdi rendezgetni az összekuszált horgász-zsinórjainkat.

A fotografáló gép ketyen egyet a komám kezében, a czápa pedig vidáman uszik tovább. Később kitűnt, hogy a kép nem ér sokat. Szürke alapon fekete petty, — ha akarom czápa, ha akarom uszó tők. Akiknek megmutattam, azoknak becsületszavammal kellett erősítenem, hogy emberevő czápát ábrázol.

Nina segített Zepenek a főzésnél, aztán feltálalta nekünk az ebédet a ponyva alatt. Hiába hívtuk, a világért sem akart hozzánk telepedni, hanem a Sirály orrára vonulva költötte el ebédjét. Ez a szép leány maga a mosolygó szerénység, kecsesség és tapintat. Egy pár órai ismeretség után valamennyien megszerettük és még a sánta generális is gyöngéd lovagiasságot tanusit iránta. Biztosan jár-kelet a hajón, ami pedig — tekintettel a sok kötélre és rudra, melyben meg lehet botolni és melybe az ember beleütheti a fejét — éppen nem könnyű feladat.

A furcsa és fényes kumuluszfelhők, melyek dél óta mozdulatlanul ültek a láthatáron, sirokkót jósoltak. Négy felé megjött a szél és hamar vihar lett belőle. A topvitorlát be kellett szednünk, az öregvitorlát is felére kellett kurtitanunk, a Sirály így is annyira megdőlt, hogy a kormányoldal bordái egészen víz alá kerültek.

A kék ég teli volt elszórt, kerek felhődarabokkal, melyek egyenként és csapatosan szállottak, mint az elszabadult léghajók raja. A tenger hófehér volt a tajtéktól. Mikor megpillantottuk az arbei tornyokat, a hatalmas hullámok végig kezdték söpörni a földézetet. A gyereket, Ninát és Czézárt a kajütbe küldtük és rájuk csuktuk a csapóajtót. Magunk olajos ruhába öltöztünk és kolumbuszi elszánt-sággal neki vágunk a sístergő árnak. Persze, hogy csontig megáztunk.

A keresztfiam később kidugta fejét a csapóajtón és azt kérdezte, hogy mit csináljon Czézárral. A bánági rónán nevedett uszkár nem bírta a vihart és skandalum volt, amit odalenn művelt. Azt tanácsoltuk a gyereknek, hogy adjon neki egy kis rumos cukrot, egy öreg hullám pedig, mely dörögve végigvágott a földézetben, visszakergette a kajütbe.

Julius 4.

Ez a bájos és szomorú fészek a tengerről tekintve olyan romantikus, mintha Ariosto álmodta volna meg, közelről nézve pedig olyan sivár, mint egy kialudt mészégető kemence. Arbe, az Adria bus özvegye, a tengerbe nyuló magas hegyfokon székel. Merész templomtornyai körül romba dült kis palazzok lapulnak meg, melyekben nemes velencei urak néhány száz elárvult ivadéka tanyázik, mint verébcsoport a kihült sasfészekben.

Már alkonyodott, mikor tegnap beértünk a kikötőbe. Tengerész-szokás szerint ilyenkor be kell vonni a lobogót és ki kell akasztani a piros és zöld jelző-lámpásokat. Tonio úgy vélekedett, hogy ez a nem minden fáradság nélkül való művelet ezuttal teljesen felesleges, mivel az arbei révkapitány az ő lusszini földije. Elméletben igaza is volt Tonionak, a gyakorlatban azonban mégis jobb lett volna meggyújtani a lámpásokat, mert a lusszini révkapitány aznap éppen Veglia városában járt, a huga lakodalmán, a helyetese pedig megbírságot minket három kemény forintok erejéig, mely összeg ellenértéke gyanánt körülbelül harmincz forint értékű csipősséget mondtam Tonionak.

A riván álló naplopók közül, akik végignézték a Sirály bevonulását, hozzánk lépett egy Figaro-arczu kicsi ember és bemutatatta magát mint Andrics Luigi, az arbei olasz párt lelke, nagy magyarbarát és Kossuth Lajos emlékének különös tisztelője. Mikor megkérdeztem tőle, hogy hol kaphatnánk jó vacsorát, Andrics azt mondta, hogy Arbeban tulajdonképpen nincs vendéglő, de ő nem is engedhetné meg, hogy másutt vacsorázzunk, mint nála. A vacsora, melyet Andrics felesége főzött, sok fogásból állott, de változatosnak nem volt nevezhető. Birkaleves, sült birka, főtt birka, rántott birka, végül birkaszirral készített makaroni. Már arról kezdtünk tanakodni, hogy miféle ajándékot adjunk házigazdánkunk, ha netán nem fogadna el pénzt a vendégségért, mikor Andrics ur azzal nyugtatott meg minket, hogy elhozta a számlát, melyen egy teríték ára 12, irva tizenkét forintban volt megállapítva. Mivel tavaly Görögországban jártam, hol a vendéglősök még sokkal nagyobb zsványok mint Andrics Luigi, ismertem már az eljárást, melyet ilyen esetben követni kell és egy forintot ajánlottam minden terítékért. Hosszu vita után, melynek folyamán a gazdánk, mint végső argumentumra, a falon függő Kossuth-képre, magyarbarátságának ékes bizonyítékára is utalt, végül megalkudtunk egy forint hatvan krajczárban.

Ez a kis félreértés nem akadályozott meg minket abban, hogy vacsora után mint jó barátok együtt el ne menjünk az olasz klubba, hol az arbei fiatal leányok mandolina-kara rendezett éppen estélyt.

Julius 5.

Tegnap a klubban a plébános egy elejtett megjegyzéséből megtudtunk valamit, amire álmunkban sem gondoltunk volna soha: szegény Ninát nagyon megszólták, mert velünk jött a hajón. Azért se mert tegnap eljönni a klubba, pedig a főur szerint ő a mandolinás társaság büszkesége. Ezeket hallva, nem is mentem el hozzá látogatába, csak a keresztfiamat küldtem el az öreg Zepével. Egy üveg magyarádi bort vittek az apjának és virágot a leánynak. A gyerek később a következőképpen írta le Ninának lakását.

Az ember végigmegy a romban heverő nagyutczán, benn a várban, azután egy keskeny kapuhoz ér, mely egy zsákutczába vezet. Ott fű nő a kövek közt. A házuk emeletes, akkora kőczimer van rajta, mint egy ablak. A földszinten füstös nagy konyhába lép az ember, nyitott tűzhelylyel. A falon, ahol még le nem hullott a vakolat, festés nyoma látszik. Az emeletre létrán kell felmenni, a régi kőlépcsőnek csak egypár foka van meg. A gyereket nem vitték fel az emeletre. Az udvart bolthajtásos folyosó veszi körül, a közepén szépen faragott cziszterna van, mellette egy nagyon öreg pálmafa. A boltos folyosót deszkákkal zárták el, ott most kecskeol van. Ninának nincs édesanyja, de a nagyanya, aki olyan mint a vasorru bába, még él. A bátyja özvegy ember, nyolcz gyereke van, akiket Nina gondoz. A gyerek egy kosár fűgét kapott Nináéktól, a leány azt mondta neki, hogy a kosarat ő maga fonta tengeri sásból...

Mikor ma reggel utra akartunk kelni Zára felé, fájdalmasan nélkülöztük a hajón a sánta generálist. Nagysokára megjött, egy fölötte gyanus, félszemű csirkefogó társaságában. A generális bemutatatta nekünk az idegent mint unokatestvérét és testi-lelki jóbarátját. Egyszersmind kijelentette, hogy lemond a Sirályon viselt méltóságáról és utódjául mindjárt az öccsét ajánlotta, kinél alkalmasabb embert szerinte keresve sem találhatnánk.

Kereken kijelentettem nekik, hogy nincs szükségem egyikükre sem, menjenek csak Isten hírével. A félszemű ember ekkor haragosan rátámadt a generálisra, hogy minek bolondította őt a hajóra, mire a generális kurtán értésére adta, hogy ne lármazzon, hanem takarodjék, különben pofonúti. Ebből haragos szóváltás kerekedett, melyben természetesen a morlások gyöngye maradt felül. Az öccs ekkor fenyegetődzve elvonult.

— De hát mit akarsz tulajdonképpen az öcséddel? — kérdeztem a generálistól.

— Öccse az ördögnek, — heveskedett a morlák. — Most láttam életemben először. Valami csavargó lehet, afféle sehonnai, aki tiz krajczárért bicskát ránt az emberre... Fogadni mernék, hogy fegyházban is ült már az ipse! És még ő mer fenyegetődzni! Hiszen csak találkozzam vele a riván, úgy kupán vágom, hogy kiugrik a másik szeme is!

Horvát nyelven mindez természetesen még sokkal szebben hangzik, mint magyarul.

Hosszu faggatás után végül kitudódott, hogy mért akar a Sirálytól megválni a generális. Az arbei szírtén a tonhalászok egy czápát fogtak. Nem szívesen fogták, de kénytelenek voltak vele. Ha czápa téved a hálójukba, akkor első dolguk, hogy tágra nyitják a zsákháló száját és rudakkal kizavarják a bestiát. Prémiumot ugyanis csak öreg czápa után fizet a hatóság, pedig a czápa, akár öreg, akár fiatal, mindenképpen összetépi a hálót és annak értéke jóval nagyobb a prémiumnál. Az arbei halászok is ki akarták verni a czápát, az azonban megkötötte magát és olyan helyen akart kimenni, ahol nem hagyott lyukat a hálókötő. Makacsságának az lett az eredménye, hogy több órai erőlködés után mégis csak agyonverték.

És most jön a generális szereplése. Ő két forint negyven krajczárért megvette a halásztól a czápa bőrét, melynek szerinte különös érdekességet adott az a körülmény, hogy egy tormaökökényi tengeri piócza is csüngött a kopoltyuján. A bőrt Fiuméba akarta vinni, hogy ott — mint mondta — pénzért nézzék a magyarok.

Nekünk első pillanattól fogva nem volt nagy bizodalunk a generális üzleti vállalkozásához. A czápának, melyet megnéztünk a halásztanyán, az volt a baja, hogy semmiképpen sem tett félelmetes benyomást. Pedig mikor mi láttuk, akkor egy kicsit még mozgatta is a farkát... Nagyon fiatal fenevad volt. Mindössze csak negyvenöt kilót nyomott. A keresztfiám meg is jegyezte önérzetesen, hogy az ő édesapja nyolczvan kilós.

Fél napi késéssel indultunk, persze a generális nélkül. Mikor kivitorláztunk a kikötőből, egy fekete kis ember a móló végén a kalapját lengette és azt kiáltotta: Éljen Kossuth! Éljen Garibaldi! Éljen az olasz-magyar barátság!

Andrics Luigi barátunk volt.

Megkerültük a hegyfokot és ekkor magunk előtt láttuk megint a fantasztikus bástyák közé ékelt régi romvárost. Az adriai hajnal tündöklő világításában megragadóan bájos és meghatóan bánatos kép. A régi bástyán, a nagy campanile tövében valaki fehér kendőt lobogtatott utánunk. A messzilátón át megismertük Nina alakját. Egyedül állott a hatalmas kövek közt, melyeknek réseiből buja levelű agavék nőttek ki. A zászlónkkal köszöntöttük, aztán sebesen tovább vitorláztunk a friss reggeli széllel.

A csendes város.

— Richard Dehmel. —

Egy város áll a völgyben,
Nap napra vész az éjbe;
Már nemsokára hold se ragyog,
Kihúynak mind a csillagok,
S vak éj borul az égre.

A várost ködbe fojtják
A szürke ormok;
Szálló füstjébe fül a nesz,
Belévész udvar, ház, eresz,
S majdhogy a híd s a tornyok.

S hogy megborzadt a vándor,
Kigyúlt egy láng a mélyben,
És gyermekajkról, szakadozva,
Halk, ájtatos zsolozsma
Tört át a füstön, éjen.

Goór Pál.

Krónika II.

Levél, iskolai dolgokról.

— *ap. 14.*

Kedves Kiss, vannak nők, akik unják, hogy még nincs férjük; ez az, amit más néven feminizmusnak is szokás nevezni. Vannak ismét nők, akik unják a férjüket; ez az, amit más néven Szabad Lyceumnak szokás nevezni, továbbá Műbarátok Otthonának, Közművelődési Egyesületnek, Alexander Bernát előadásának Herbert Spencerről, Molnár Géza felolvasásának Richárd Wagnerről, Ellen Key hangversenyének a lélek evolúciójáról, s a Társadalomtudományi Társaság vitaestélyének. Velem az uram régóta tisztában van, én is ővele; ő már régóta pénzkereső masina, én már régóta gyermeknevelő masina vagyok; egyikünk sem lázadoz már sem a másikunk ellen, sem a sors ellen; ő már csak a klubjába jár, én már csak sétálni járok, s közügyek iránt nem érdeklődünk s felolvasásokra nem járunk. Mégis, ebben az én masina-életemben megbolygat egy kicsit, amit egy idő óta gyermeknevelésről, gyermeki lélekről, a gyermek századáról, és legujabban, a Társadalomtudományi Társaság vitája kapcsán, a középiskola kérdéséről olvasok. Így nyugtalankodik a komfortáblis kocsis, mikor automobil-kiállításról olvas. Hogyan, hát ilyesmi is van a világon?

Azt írják, hogy ez a komoly, bölcs és modern társaság ezernél több kérdőívet küldött szét orvosokhoz, főképp ideg orvosokhoz, tanításbeli szakemberekhez és egyéb értelmes emberekhez, s a beérkezett feleletek rendjén és szóbeli előadások alapján fogja megvitatni a nagy kérdést: jó-e a mai középiskola, s ha nem, milyennek kéne lennie? Nem tudom, mi áll ezeken a kérdőíveken, de bizonyára okosan és értelmesen vannak kigondolva, hiszen legjobb és legokosabb embereink törték rajtuk a fejüket. Én iv nélkül is felelek a kérdéseikre, a kompetenciáim

megvan hozzá: Mari, egy anya a népből. Mi anyák igen jól megláthatjuk és ellenőrizhetjük, mi az iskola és mit tud. S olykor azt érzem, hogy nemcsak jogunk van bele-szólani, de tán egy kicsit kötelességünk is. Ezennel rendelkezésére bocsátom a Társadalomtudományi Társaságnak a következő adatokat:

1. A kis lyányom egész napos bejáró egy nevelőbe, még pedig egész napos nevelőbe. Este, ha hazahozzák, rajtunk tölti ki a mérgét, s mi reggel beizenünk az iskolába, hogy csináljanak vele valamit odabenn, mert mi itthon nem birunk vele. Másnap visszajön az izenet, hogy csináljunk mi vele valamit itthon, mert ők odabenn nem birnak vele. Az iskola tanít; nevelni tessék a családnak.

2. A kis fiam hazajön az iskolából és lecsapja két hónaljra való könyves-csomóját. Kárörvendezve néz rám, s a hatást lesve szól hozzám: »Miczi, holnapra számtan-feladatom van; csinálja meg. Aztán latin is van; segítsen. És térképet kell rajzolni a vármegyéről és ásványokat kell csinálni kártyapapirból. Mára megint nem megyünk sétálni!« De mennyire nem! Este van, mire elkészülünk a számtannal, a latinnal, a vármegyékkel és az ásványokkal. A gyerek eldől a fáradságtól, én is. Szerencse, hogy már négy éves korában tudott francziául meg németül, mert most már nem érne rá megtanulni. De legalább hegedülni szeretném taníttatni, határozottan van tehetsége a zenére. Tornáznia is kellene; télen korcsolyáznia, nyár felé usznia és tenniszeznie. Nem jutunk hozzá, se ő, se én. Elmegyek a szülői értekezletre és elpanaszkodom a tanároknak. Higgyék meg, ekkora embernek elég napi öt óra munkaidő. Azonfelül tanulnia is kéne egyetmást, amit az iskolában nem tanítanak, vagy úgy tanítanak, hogy nem ér semmit. Például angolul. Például gyorsírást. Az iskolai dolgokat mért nem tanulják meg az iskolában? A tanár urak vállat vonnak. Művelt, okos, kedves, derék, értelmes és jó emberek, és vállat vonnak. Az iskola nem arra való, hogy tanítson, csak hogy megtanítson gondolkodni.

3. Magda. Ella. Böske. Margit. Maturált nők. Eredetiben olvasták Tacitust, s a nyolczadikban politikai földrajzot tanultak. Ismerem a mamáikat is, ismertem már az ő korukban is. Szakasztott olyanok voltak, mint a lyányaik, csak éppen Tacitus és politikai földrajz nélkül. S a lyányaik olyanok, mint a mamáik, csak éppen Tacitussal és politikai földrajzzal. Az iskolában ezek megtanultak mindent, de nem tanultak. Én még egyáltalában nem találkoztam senkivel, sem férfival, sem nővel, akit az iskola egyébre tanított volna, mint tantárgyakra. A lyányok közül, úgy mint ezelőtt, az a művelt, aki értelmes és sokat olvas, és megtanult egy-két modern nyelven is. Amit a középiskolában tanulnak, az ezen csak sallang.

Ezek az én adataim, amiket, ha úgy tetszik, közjegyzőileg hitelesíttetek, azaz hitelesíttetnék, ha magamnak, nem tudom, hány millió középiskolát végigjárt társammal és társnőmmel együtt gyenge sejtelmem volna afelől, mi a közjegyző és mi a hitelesítés? De kinek van minálunk halovány fogalma is az életben szükségeseltető százezerféle dologról, ha lerótta és kijárta a középiskolát? Amit én az életben szükségeset és hasznosat tudok, sőt azt is, ami

kevés igazi műveltségem van, az iskolán kívül tanultam meg vagy mióta már nem járok iskolába. S a férfiak még sokkal inkább így vannak. Én magam csak annyit tudok latinul, amennyit eddig a kis fiammal együtt tanultam, s nem merek beleszólani abba, szükséges-e a latin nyelv a művelt embernek? Azt azonban tudom, mert látom, hogy aki művelt embert ismer, nem azért művelt mert latinul is tanult. A lemurált lányoknak és fiuknak, amennyire én ismerem őket, sejtelmük sincs — hacsak magánuton nem tanultak és elmélkedtek — zenéről, művészetéről, az irodalom és a költészet igazi felfogásáról, a világ történelmi fejlődéséről és filozófiai összefüggéséről, ami, ugyebár, a művelt embert teszi? Ellenben az élet gyakorlati dolgaiban szálanmasan tudatlanok, s ezért van az, hogy akármelyik műveletlen gseft-ember és boltosasszony lefőzi őket az ő kávéházi vagy piaczi routinejával. Ezt látom és tudom, mert mindennap tapasztalom. Azt is, hogy a mi latinul tanuló fiainknak és leányainknak sejtelmük sincs arról, hogy a rómaiak emberek voltak, hogy a római politika épügy politika volt, mint az angol politika, s a római irodalom épügy irodalom, mint a francia. Sejtelmük sincs arról, hogy a régi Róma benneél a mai világ egész idegzetében, de hogy ezenfelül épügy benne él abban a görögön s a rómain kívül a sok keleti nép, akit a lemurált gyerek csak híreből ismer. A latin nyelv, irodalom és történelem tanítása után a lemurált gyerekek emlékezetének sarkában élettelenül huzódik meg egy csomó idealizált és portól belepott gipsz-szobor, mely semmi összefüggésben nincs az ő műveltségével és világnézetével. S ebben mindenestre vagy az iskola a hibás, vagy az, hogy az iskolában latinul tanítanak.

Még egyszer mondom: avatatlan létemre nem merek beleszólani a pedagógiába. Csak, érdekelt létemre, figyelemzettem a pedagógusokat valamire. Nem tudom, mi és mennyi az, amit az ő hitük szerint a középiskolában tanítani kell, hogy a lelket nemesítsék és az elmét kiműveljék. De tudok kettőt. Az egyik az, hogy van

1. egy csomó dolog, amiről minden művelt embernek sejtelmének kell lenni;

2. egy csomó ügyesség, ismeret és gyakorlat, például jogi, gazdasági, földrajzi, művészeti és modern nyelvbeli, továbbá táncz, uszás, egypár sport és egy kevés muzsika, amivel az életbe belépő, ifju emberi lénynek fel kell szerelnie, ha nem akar alul maradni s nem akarja magát minden perczen százszor pofoncsapottnak, hátralököttnek és kerítésen kívül állónak érezni, aki felett sok dologban a hordárok és a pinczerek is előnyben vannak, amiért aztán nem vigasztalás és kárpótlás, hogy műveltebb a lelke, amiért tudja, hogy mi a rhombodekaéder, de halovány sejtelve sincs arról, mi az aranyjáradék és mi az árvaszék;

3. egy bizonyos számú esztendő, melynek során mindezt a tudást és ismeretet meg *kell* szereznie, tekintet nélkül arra, hogy azalatt a lelke s az elméje kiművelődött-e;

4. hogy ez az idő a mi vagyontalan országunkban, ahol a művelt emberek túlnyomó többségének hamar kenyérkeresőnek kell lennie, alig tart tovább a tizenhatszadik életesztendőnél, tehát *ezt* az időt kell kihasználni és felhasználni, akár művelődik ezalatt az elme és a lélek, akár nem;

5. hogy ezek az esztendők éppen a testi fejlődés esztendei, melyet nem szabad megzavarni és túlterhelni, ha százszor műveletlen marad is a lélek.

Már most, kedves barátom, és tisztelt tanár urak, vagy tud a középiskola ezekhez a feltételekhez alkalmazkodni, vagy nem. Ha tud, akkor minden rendben van, csak éppen a középiskola tanterve és tanítási rendszere nincs rendben, s azt gyökeresen, mindenestül át kell alakítani, s a mai élet s a mai műveltség követeléseire hozzáidomítani. Ha azonban nem tud alkalmazkodni, ha a pedagógia azt állítja, hogy az iskola tulajdonképp nem tud tanítani, hogy, főképp, nyelvet megtanulni az iskolában lehetetlen s ügyességek tanítására az iskolai idő nem futja, és így tovább: akkor ez előtt nekünk laikusoknak szó nélkül és tisztelettel kell ugyan meghajolnunk, de ekkor a középiskolának nincs joga a mi gyerekeink életének legdrágább, visszahozhatatlan és többé nem pótolható életesztendeit napi öt óra tanítási idővel s azonfölül napi két-három-négy óra otthoni magolással úgy lefoglalnia, hogy nem érnek rá amellet az életben szükségeseket megtanulni, ügyességben, élelmességben és testi fejlődésben kiépülni, és, mire lemurálnak, és elsöprő többségükben, többé-kevésbbé menten belelépnek az életbe s a kenyérkeresetbe: lehet, hogy kimivelt lélekkel és elmével, de mindenestre tudatlan, műveletlen, éhhetetlen s megrontott testü emberekül lépjenek abba, akiknek műveltsége egy pár holt formula, de akiket, viszont, az élet ismeretére s abban való forgásra lefőz akármelyik hotelportás vagy fészülő asszony. Kérdezzék meg a portásokat és a frizérnéket, hogy imponálnak-e nekik a maturált urak és asszonyságok? Kérdezzék meg az egyetemi tanárokat, hogy mit érnek az előzetes ismeretek, amiket a fiuk és a leányok a matura után hoznak magukkal az egyetemre? És kérdezzék meg a művelt és az életben boldoguló embereket, hogy műveltségükben és boldogulásukban mi része van a középiskolának?

Ezek volnának az én anyai megfigyeléseim és megjegyzéseim a középiskolai kérdés körül, amiket joguk van ugyan kicsinylő és megvető mosolylyal lenézniök a pedagógus uraknak, de csak egy föltétellel: ha ezentul ők méltóztatnak szülni a gyermekeinket. E szebb világ eljövetelét tiszta szivemből kívánom nekik is, magamnak is — amig azonban ez a mai világ fennáll, addig jogunk van azt követelni, hogy az iskola ehhez a világhoz alkalmazkodjék, s a gyerekeink, ha kikerülnek belőle, e világbéli s e világba való emberek legyenek. Lehet, hogy ez alacsony materializmus, s ez is onnan van, mert, latinul nem tanulván, nem művelődött eléggé elmében és lélekben mindössze felsőbb leányiskolát végzett barátnőjük

Emma.*

* Hosszu, szinte egy évi hallgatás után örömmel üdvözljük a szikrázó elmességü Emma asszonyt, olvasóink dédelgetett, régi kedvencét, aki ime újra elfoglalja birodalmát *A Hét* hasábjain. Pennája a nagy hallgatásban nem rozsdásodott be, az aranyos kedélye mit sem veszített rugalmasságából. Mint a bibliai szűz, ő nem halt meg, csak aludt, könyörtelen mély álommal, valami nagy, nehéz depresszió sulya alatt, melyből ime, mindnyájunk örömeire újra ébredt. Gondunk lesz rá, hogy — stilszerűen kifejezve — ő nagysága hasonló hosszú sziesztákat ne gönnelhasson magának. *A szerk.*

Gallio.

— Elbeszélés. —

Irta: ANATOLE FRANCE.

(3)

Gallio hallgatói tapsoltak, de Apollodorosz engedelmet kért, hogy néhány ellenvetést tehesen:

— Igazad van, ha azt hiszed, ó Gallio, hogy Jupiter alá van vetve a Szükségességnek s én is úgy vélem, mint te, hogy a Szükségesség az első a halhatatlan istenek között. De úgy látom, hogy a te istened, aki különösen kiterjedése és tartóssága által csudálatos, sokkal jobb akaratú volt, semmint szerencsés kezű, midőn a világot alkotta, mert készítésére igen hálátlan és hitvány anyagot talált s az anyag elárulta munkását. Okvetlenül sajnálnom kell szerencsétlenségét. Az aténi fazekasok sokkal szerencsésebbek. Szereznek, hogy edényt alkossanak belőle: finom és gyurható földet, mely könnyen felveszi és meg is őrizi az alakot, melylyel ellátják. Ezért aztán amphoráik, kelyheik tetszetős külsejűek. Lágyan domborodnak és a festő könnyen írhat reá tetszetős képeket: a vén Silenust számárháton, a köntösét magára öltő Aphroditét, és a szüzi Amazonokat. Ha ezt megfontolom, ó Gallio, azt kell gondolnom, hogy a te istened csupán azért volt szerencsétlenebb Athén fazekasainál, mert nem elég okos és nem jó művész. Az anyag, melyet talált nem volt kitérő. Azonban, mint te magad is elismerted, nem volt minden hasznos tulajdonság nélkül való. Nincsenek teljesen jó dolgok és nincsenek teljesen rosszak sem. Valamely dolog rossz *egy bizonyos* használatra; de jó másokra. Kárba vesznék ideje és fáradsága annak, aki olajfákat ültetne az agyagba, mely amphorák alkotására jó. Pallas fája nem növekednék e finom s tiszta földben, melyből ama szép vázakat formálják, amiket atlétáink restelkedéstől s büszkeségtől pirosan fogadnak el. Ugy látom tehát, hogy istened, ó Gallio, midőn alkalmatlan anyagból alkotta meg a világot, ép ily hibában lett bűnössé, aminőt az a mégarai vinczellér követne el, ki mintázó-agyagba fát ültetne, vagy a Kéramikosznak ama művésze, ki amphorák készítésére a szőke fürtöket tápláló köves talajt akarna használni. A te istened a világot csinálta meg. Bizonyára egyebet kellett volna alkotnia, hogy anyagát megfelelően alkalmazza. Ha az anyag, mint mondtad, renyhesége vagy egyéb rossz tulajdonsága folytán nem akart engedelmeskedni neki, miért makacskodott ő, hogy olyanra használja, amire használhatatlan, és hogy mint mondani szokták — oktalanul cziprusfába vágja ívét? Az érdem nem abban áll, hogy sokat csináljunk, hanem, hogy jól csináljuk, amit csinálunk. Miért nem alkotott inkább keveset, de föltétlenül jót, egy kis halat például vagy egy legyet, egy vízceppet!?

— Még sok minden megjegyezni valóm volna a te istenedre, Gallio, s megkérdézhethetnék például: nem félsz-e, hogy folytonosan surlódván az anyaggal, elkopik, mint a malomkő a gabona megőrlésében? De e kérdéseket nem oldhatnád meg azonnal és egy prokonzul ideje drága. De engedd legalább azt megmondanom, hogy semmi okod ama hitre, hogy isten kormányozza és tartja fenn a világot, mert, te magad elismerted, hogy meg van fosztva értelmétől, miután mindent megértett, akaratától, miután már mindent akart, hatalmától, miután egyszer mindent megtehetett. És ez igen súlyos hiba volt a te istened részéről. Mert így elvette magától az eszközöket, melyekkel tökéletlen művét megjavíthatná. Ami engem illet, én hajlandó vagyok azt hinni: isten a valóságban nem az, akit te mondasz, hanem az anyag, melyet talált, s amit mi görögök khaosznak nevezünk. Csalódom, ha azt hiszed: renyhe.

Szünetlen mozog, és folytonos mozgása tartja fenn az életet a világ-egyetemben.

Igy beszélt Apollodorosz, a filozófus.

Miután kissé türelmetlenül végig hallgatta-e beszédet, Gallio védekezett: miért esett a tévedésekbe és ellentmondásokba, melyeket a görög szemére vetett.

De nem tudta diadalmasan megczáfolni ellenfele okoskodását, mert elméje nem volt könnyed, és a filozófiában inkább az emberek erényessé tételére törekedett, és csak a hasznos igazságok iránt érdeklődött.

— Értsd meg jobban Apollodorosz — mondotta — isten nem más, mint a természet. A természet és isten: egy dolog. Isten és Természet ugyanazon lénynek kétféle neve, miként Novatus és Gallio *egy* embert jelentenek. Isten, ha így jobban tetszik: a világba vegyült isteni Ész. S ne tarts attól, hogy elkopik, mert lénye: tűz, mely minden anyagot megemészt, és maga változatlan marad.

— De, ha tanomban — folytatta Gallion — mindamellet olyan eszmék volnának, melyek nem szoktak egymással találkozni, ne vesd szememre, ó kedves Apollodorosz, s inkább dicsérj, mert gondolataim között ellentmondást tűrök meg. Ha nem volnék megbocsátó a saját gondolataim iránt, ha egyetlen rendszer előtt feltétlen tisztelettel hajolnék meg, nem tudnám eltűrni a vélemények szabadságát, s miután enmagamban elpusztítottam, nem szívesen szenvedném meg másoknál s elveszteném azt a tiszteletet, melylyel minden hittel szemben viselkednünk kell, ha a legegyszerűbb ember alapította, vagy gyakorolja is. Az istenek őrizzenek meg annak látásától, hogy az én véleményem uralkodik minden másiknak kizárásával, s föltétlen uralmat gyakorol az elméken. Alkossatok képet magatoknak, kedves barátaim arról, milyen volna az erkölcsök állapota, ha az emberek bizonyos, elég nagy száma szilárdan azt hinné, hogy nála az igazság, és ha, ami lehetetlen, ragaszkodnának ez igazsághoz.

A nagyon szűk kegyelet, Athén polgárainál, kik mindamellet telve voltak bölcseséggel és kételkedéssel, Anaxagoras száműzetését, és Szokratesz halálát okozta. Mi történnék, ha az emberek millióit nyugóznó ugyanazon istenszémének szolgája? A görögök ragyogó esze, és őseink okossága helyet biztosítottak a kételynek is, és megengedték, hogy az ember különböző nevek alatt imádja Jupiteret. Mihelyt a beteg világon akad egy hatalmas rend, mely kijelenti, hogy Jupiternek csak egy neve van, nyomban vér folyik az egész föld kerekén, és nemcsak egyetlen Caius lesz, kinek örjögése halállal fenyegeti az emberi nemet. E rend valamennyi embere egy-egy Caius lesz. Egy névért fognak meghalni. Egy névért fognak ölni. Mert sokkal természetesebb az ember szemében: megölni valakit, semmint magának meghalni valamért, amit kitűnőnek és igaznak tart. Tehát a közrendet a vélemények különféleségére kell alapítani, nem pedig arra, hogy igyekezzünk mindenkit egyetlen hitre téríteni. A hitbeli egyetértést soha sem fogják elérni, s míg azon erőlködnek, hogy elérjék, butává és vaddá teszik az embert. Valóban, az igazság nem egyéb üresen kongó szavaknál azok előtt, kikre rákényszerítik. Kényszeritesz, hogy oly dologra gondoljak, melyet te értesz, de én nem értek. Ily módon nem valamely felfogható, hanem inkább teljesen érthetetlen dolgot helyezel bennem el. És sokkal közelebb vagyok hozzád, ha egyébben hiszek, amit azonban értek is. Mert akkor mindaketten élünk az eszünkkel és megvan bennünk saját hitünk értelmessége.

— Hagyjuk ezt — szólott Lollius. — Művelt emberek sohasem fognak összefogni arra, hogy minden doktrínát *egynek* a kedvéért elnyomjanak. Ami pedig a csöcseléket illeti: ki gondolna azzal, hogy megtanítsa rá: hatszáz neve van-e Jupiternek, vagy csak egy van?

Cassius halkan és komolyan szólalt meg:

— Vigyázz, ó Gallio, mert isten léte, úgy ahogy te magyarázod, ellenkezik az ősök hitével. Egyáltalán nem fontos, hogy érvelésed jobb vagy rosszabb-e Apollodorosznál. De a hazára kell gondolnunk. Róma vallásának köszöni erényeit és hatalmát. Ha lerontjuk isteneinket: önmagunkat rontjuk le.

— Ne félj attól, barátom, — felelt élénken Gallio — hogy orozatlan lélekkel tagadom a Birodalom mennyei védőit. Az egyetlen istenség, ó Lucius, melyet a filozófusok ismernek, magában foglalja valamennyi istent, miként az emberiség magában foglalja valamennyi embert. Az istenek, kiknek tiszteletét őseink bölcsesége elrendelte: Juno, Mars, Minerva, Quirinus, Hercules fenséges részei az egyetemes gondviselésnek s a részek csak úgy léteznek, mint maga az egész. Nem, én valóban nem vagyok hitetlen és a törvények ellensége. S nálamnál jobban senki sem tisztelheti a szent dolgokat.

Senki sem vonta kétségbe ez eszmék igazságát. És Lollius, első tárgyára vezetvén vissza a társalgást, így szólott:

— A jövődöbe igyekeztünk hatolni. Véleményetek szerint, barátaim, mi az ember sorsa, halála után?

Válaszul e kérdésre Annaeus Mela halhatatlanságot ígért a hősöknek és bölcseneknek. De a tömeg embereitől megtagadta.

— Nem hihető, — mondta — hogy a fősvénynek, falánknak, irigynek halhatatlan lelke van. Ily nagy jutalomban durva és arra nem való lényeknek is lehetne részük? Nem hisszük. Megsértenők az istenek méltóságát, ha azt vélnők: halhatatlanságot juttatnak a parasztnak, ki egyebet sem ösmer kecskéinél meg a sajnál, vagy a szabadosnak, ki ugyan gazdagabb, mint Krózus, de nincs más gondja, csupán felügyelői számláinak rendbentartása. Igazságos istenek! Mért volna ezeknek lelkük? Hogy festenének a hősök és bölcsék között az elizeumi mezőkön? E boldogtalanok s velük együtt annyi más, hozzájuk hasonló, nem tudják tartalommal betölteni az emberi életet sem, pedig rövid. Miként töltenének el egy sokkal hosszabb életet? A közleketek megsemmisíti a halál, vagy talán földünk körül örvénylenek bizonyos ideig, aztán szertefoszlanak a lég sűrűbb rétegeibe. Csupán az erény, mely az embereket istenhez teszi hasonlatossá, ad részt az embernek az istenek halhatatlanságából. Amint a költő is mondja:

Fényes erény, nem szállsz sohasem le a Styxhez, az árnyba,
Hősök lelkiben élsz és nem ragad a Feledésnek
Kegytelen árja a semmibe. Hogyha utósó
Napjaid éléd: utat nyit eléd a mennybe Dicsőség!

Meg kell ismernünk helyzetünket. Mindnyájunknak el kell vesznünk, el kell vesznünk mindenestől. A kiváló erényű férfiú csak úgy menekedik meg a köz-sors elől, hogy istenné válik és úgy jut fel Olymposzra a Hősök és Istenek közé.

— De nincs tudomása a maga apotheozisáról — szólta Marcus Lollius. — Nincs a földön egyetlen rabszolga, nincs egyetlen barbár, aki ne tudná, hogy Augustus: isten. De Augustus nem tudja. S ezért Cézárjaink nem szívesen haladnak a csillagok felé s ma láthatjuk: Claudius mennyire elsápad, midőn e sápadt dicsőséghez közeledik.

Gallio fejét rázta:

— Euripides a költő megmondja:

Szeretjük ezt az életet, mely itt
E föld ölén élénk, mivel
Nem ismerünk még másikat...

— Mindaz, amit halottakról tudunk: bizonytalan, mesékkel és hazugságokkal kevert. Mindamellert én azt hiszem, hogy az erényes emberek halhatatlanságra jutnak,

melyről tiszta tudatuk van akkor. Ugy értsétek, hogy saját erőfeszítésük folytán kapják meg s nem az istenektől nyújtott jutalom képen. Mi jogon alacsonyítanának le a halhatatlan istenek egy erényes embert annyira, hogy megjutalmaznák? A jónak valóságos bére az, hogy megtettük s magán az erényen kívül nincs olyan ár, mely méltó volna hozzá. Engedjük át a közönséges lelkeknek, silány bátorságuk feltámogatására, a büntetéstől való félelmet s a jutalomban való reménykedést. Ne szeressünk az erényben egyebet, csak az erényt magát. Ó, Gallio, ha igaz, amit a poéták a pokol felől beszélnek, ha haláloz után csakugyan Minos ítélőszéke elé vezetnek téged, így szólsz hozzá: — »Minos, te nem ítélkezhetsz fölöttem. Cselekedeteim ítélkeztek.

— Hogyan adhatnák az istenek — kérdezte Apollodorosz, a filozófus — az embernek a halhatatlanságot, melyet maguk sem élveznek?

(Folyt. köv.)

Megyeri Krausz Lajos.

Nyolcz millió korona és egy egész csomó rendel marad a megyeri Krausz Lajos nyomában, sulyos bünjelei egy hasznosan és ambiciózusan eltöltött életnek. Egy gazdag zsidó, amilyennek a természetrajza készen él minden elfogulatlan és minden előítéletes ember tudatában, abból a közismert fajtából való, melyet eddigél nem ismert meg senki, csak ráfogtak mindenfélét, beleértelmeztek egy csomó vonást s aztán megesküsznek rá, hogy így van, mint a vén parasztasszony a babonáira.

Megyeri Krausz Lajos mintha mégis kivétel volna. Avagy, mintha vele kezdődne meg a hozzá hasonlók egyéniségének és életének igazságosabb megítélése. Az ő nekrológiájában már benne van a komoly értékelés nyoma, már lüktet az elismerés és a mentség érzése, mely halálával a közéletet érte. Már megérződik a halottat megillető kimélet mellett az élőknek kijárt tisztelet. Már látják, hogy egy nagy vagyonnak nem csak ura, hanem lelke is volt és az a vagyon vele együtt dolgozott és alkotott másoknak, mindnyájunknak javára. Már kezdik megérteni, hogy például egy gőzmalomnak új berendezése egyszersmind a magyar malomiparnak reformálása s a magyar malomipar van akkora összefüggésben a magyar érdekkörrel, hazafiságon, politikán keresztül, mint egy kötet országgyűlési beszéd. Már kezdik meglátni a köztéren való részvételt, nem mint becsvágyat, hanem a közösséggel érző ember tettvágának és polgári ambíciójának megnyilatkozását.

Megyeri Krausz Lajos halála az első Magyarországon, melyet komolyan vesznek. S jó volna, ha az ő élete volna az utolsó, melynek képét eltorzították. Ebben az emberben nagy tetterő és nagy lelkesedés lakott. Valódi uri lélek, mely nem szerezni, hanem dolgozni akar. Emberi lélek, tele mindenféle vágygyal, szép és nagy iránt nagy érzéssel. És vibráló idegzete megkivánta a mindenben való részvételt. A börczén, a malomban, a képtárlaton, a színházban, Budapesten, Párisban és Konstantinápolyban egyaránt megtalálta a maga szenzációit s mindenütt meglátta a motívumot, melyért lelkesedni és melyért dolgozni érdemes. A politikának a májába látott, ezért nem

tudott rajta boldogulni. Ambíciója oda is vonta, mert érezte, hogy abban a testületben elkelve az a reális tudás és világlátás, mely őt vezette, de érezte azt is, hogy ezeknek a kvalitásoknak nincs addig érvényesülésük, míg a többiek nem érzik a hiányát. Komoly ember volt, aki igazán végigélvezte az életet: átdolgozta.

S érdemes volna megismerni s a maga valóságában föltárni az efajta életet a maga legtitkosabb részleteiben, mert egyszerre nagy világosság támadna az országban. A Krauszokról csak karrikaturák és legendák vannak, igaz megismerések nincsenek. Pedig érzi, sejti mindenki, hogy mennyire komoly ama gazdag ember élete, akiről csak anekdotákat és szójátékokat csinálnak. Az indiánok aszerint becsülik az embert, hogy hány fejbőrt nyuzott, az angolok már a bivalybőrök száma szerint becsülik meg. S azt ugyan bajos volna állítani, hogy az indiánok többet érnek az angoloknál.

—x.

Krónika III.

A bátorságról.

— ápr. 15.

A bátorságról elmúlt héten írott cikkemre több oldalról reflexiókat kaptam, amelyekre, úgy érzem, válaszolnom kell. Az ilyen polémiaúknak ugyan tulajdonképpen nem vagyok barátja s ebben *A Hét* minden cikkírója osztani fogja nézetemet, mert e lap hasábjain csak a magunk felfogását tolmácsoljuk, amely lehet jó vagy lehet rossz, anélkül, hogy azt állítaná, hogy más interpretáció ne volna lehetséges. *A Hét*nek, úgy hiszem, éppen abban rejlik az ereje, hogy munkatársainak szabad keze van és véleményüket semmiféle szerkesztői uniformis nem feszélyezi. Így, és csakis így, lehetséges, hogy felfogásainkat mindig korlátlanul tolmácsolhattuk s gyakran jutottunk olyan konkluziókra, amelyeket másutt nem mertünk volna megkockáztatni.

A bátorság ugynevezett nemzeti erényünk lévén, érthető, hogy reflexióim meglehetősen élénk tiltakozást váltottak ki s a többség azt a nézetet vallja, hogy a bátorság nem mesterséges virág. Szívesen bevallom és konstátalom, hogy mi magyarok csakugyan kurucz nép vagyunk s meg tudunk verekedni karddal, pisztolylyal, tollal, de ezzel még nincs bebizonyítva, hogy ez a vitézi voltunk honnét datálódik s milyen iskolán ment keresztül, míg mai állapotáig jutott. Vagy akár a honfoglalás időpontjáig. Annyit tudunk, hogy nomád, békés törzsből eredtünk, amely sem tüzet nem okádott, sem barbár nem volt s a legtermészetesebb training, a honszerzés nehéz feladatának elérésében lett európai nevezetességüvé és keménynyé. Nap-nap után láthatjuk ezt a proceszust nálunk kisebb és gyöngébb nemzeteknél is, még a békés svájci is tud snájdig lenni, ha a konjunkturák úgy hozzák magukkal s a keleti, déli, északi néptörzsek hol itt, hol ott revelálják a vitézséget, mikor az annyira megérik, hogy érdemes a világ kirakatába tenni.

Pagonyi Béla ur, egy figyelmes olvasóm, a tudomány nevében azt az álláspontot foglalja el, hogy: a bátorságnak meg van a maga külön centruma az agyban s a hol ez a középpont rosszul avagy gyengén fejlődött, ott a férfiaságnak hijja vagyon. Ez oly tétel, amelyet el nem fogadhatok. Nem tagadom azt — amihez nem értek — hogy ez antropológiailag tökéletes nézet, de pszihologicce indokolva, azt vetném ellene, hogy a bátorság részben lelki momentum is, amelyre tehát belső világunk élénk befolyással van. Ugyanigy vagyunk például az izomerővel is: A. bicepse fejlettebb, nagyobb, mint B.-é, de B. bölcsebben tud vele bánni, jobban manage-álja az erejét, megérti annak fizikai törvényét s fölényben lesz A.-val szemben. Azaz, amit a minap megírtam Hackenschmidt, a birkozó bajnok nem fogja parirozni tudni azt a telivért, amelynek megfékezéséhez egy tizenkét éves istállófiú 25 kg-os ereje elegendő.

Maga a bátorság nem csak ennyi: vakon neki-menni valaminek, hanem a nyers erőt felszerelni az ügyesség, a hidegvér, a következetesség, a tervszerűség attribútumaival, mert enélkül a vitézség nem vitézség, de vakmerőség lesz, amely ritkán vezethet célhoz. Az a párbajvivő, aki azt mondja:

— Én rohanok és ütök, ahová látok, mit nekem egy vágás! — még nem Bayardo, hanem esetleg egy okos spiesz-bürger, aki jól kiszámítja, hogyha gyáva lesz, hát kikap, kinevetik, ágyba is fektetik, míg ha va banque-ot játszik, meg van a chancea, hogy kimenekül a csávából. Nem hős az oroslán se, amely birkát, tulkot zsákmányol s az apróbb állatokat riasztja, de a fálvakat óvatosan elkerüli, csak zsarnok, amely tudatában van nyers ereje fölényének. Akkor már többre becsülöm azt a fogoly-anyát, amely a vércsével hajbakap a fiókái miatt. Nem bátor a farkas se, amely a kéményseprőt az utszéli Krisztus keresztfájára kergeti, hanem csak éhes, s a hogy azt a munkanélküli, szegény ördögöt nem lehet tolvajnak nevezni, aki kenyeret lop, úgy ő se szolgál rá a vitézség jelzőjére, amiért a gyomra harciba küldi.

Ezek a példák talán igazolják, hogy a bátorságot, mint önczél nem lehet odaállítani, s mögötte mindig rugót kell keresni, amely azonban csak ritkán fekszik az anatómiai agyban, hanem a lélekben, de sőt olykor a gyomorban is. És éppen így nem lehet determinálni a vitézséget, mint fogalmat sem. Mi a bátorság? Az-e, hogy az ember habozás nélkül ugrat át 30 lábas vizes árkot, az-e, hogy tiz töröknek vágja le a fülét, az-e, hogy felteszi egy kártyára a vagyonát? Vagy talán nem bátor az a varróleány, akinek van szive bűnének következményeit viselni és végigküzdeni az életet, vagy nem bátor az a szabólegény, aki véres cikket ír a Népszavába? Ezek mind lehetnek igen snájdig emberek, de éppugy gyávák is, ha akarom. Ha nem vágom le tiz török fülét, ők vágják le az enyémet, ha fölteszem egy kártyára a vagyonomat, a leggörenyebb módon török másnak az életére, s a varróleány is azért él tovább, mert foszfort inni nincs courage-ja. Hiszen évszázadok óta vitatkozunk azon, vajjon az öngyilkosság hősiesség vagy poltronság-e?

Azt állítom, hogy abszolút bátorság épp úgy nincs,

mint abszolút gyávaság, az egyiket épp úgy nevelik a körülmények, mint a másikat. Egy olvasóm azt mondja: »Ám, ha állom a tételeimet, úgy faragjak hőst a nyulból.« Meg fogom kísérteni. Mindenekelőtt hadd állapítsam meg, hogy a nyulnál viszont a gyávaság mesterséges virág. Kicsi korától fogva minden oldalról üldöztetve, sarczolva, szorongatva s a sors által gyenge konstitúcióval megverve, a nyul vajjon mi mást tehet, mint hogy a futásban keressen menedéket. Állítsd fel a fegyvertelen Hackenschmidtet, te pedig állj ki kegyetlen Browningekkel s kíváncsi vagyok, mi lesz az eredmény. Egyszer talán lesz szive a Herkulesnek a golyókkal szemberohanni, a második kísérletnél, mikor már beletörött a bicskája, be kell látnia, hogy amit tesz, örültség. S a szegény nyul még csak nem is dijbirkózó, sőt még szárnya sincs, mint a fogolynak, vaczokja sem, mint a rókának. De nézd meg, mikor az agarászon a tapasztalt nyul összeakad az agárral s gyorsasága tudatában hanyagon, könnyedén vágat a lógó nyelvű ördögök előtt, milyen fölény és megvetés rí le ábrázatáról, mennyire érzi, hogy ur a kutyák fölött s mily kevésbé ijed meg, ha a közelébe érnek: egyet bukik és az agarak elütődnek tőle, mint a hab a gőzhajó kerekéről. Ez is bátorság, — ha mindjárt futni szégyen is, azaz a nyulban igenis megvan a sneid, a pókhendiség, a stenkeri viszketeg és kellő dózis vitézség — — — azonban csak akkor, ha trainirozott és tapasztalt nyul, amelyet a pusztai komondorok már megtanítottak galoppozni.

Mindezeket el kellett mondanom, mert, úgy lehet, hogy első alkalommal nem elég világosan fejeztem ki magamat s egy-más a tollamban is maradt. A konzekvenciákon tehát nem változtatok s hiszem, amit eddig hittem, hogy a bátorság önmaga nem létezik, hanem gyönyörű csinálmánya a léleknek, a szivnek és a konjunkturáknak, egy pompás, férfias virág, amelylyel a sors és a magunk embersége jókedvében ajándékozott meg bennünket.

Syrion.

Pump.

— Tanulmány. —

(Történik egy kávéházban, majd az utcán. Személyek: a PÉNZES EMBER, vagyis az, aki legalább negyven-ötven forintra becsülhető és a SZEGÉNY EMBER, aki semmire sem becsülhető, s akinek e pillanatban egyetlen célja, hogy a PÉNZES-től tíz forintot pumpoljon. Verőfényes tavaszi ébédután.)

A PÉNZES: Pinczér, feketét és szivart.

(Leül, elégedetten.)

A SZEGÉNY (meglátja őt): Nini! Pusztarics ur, ha jól tévedek.

A PÉNZES: Nem is vagyok az.

(Mert rosszat sejt.)

A SZEGÉNY: De ön Pusztarics ur. Megismerem kellemes orrhangjáról. Amíg ön ki nem vágja azt a polipót az orrából, addig én önre mindig rá fogok ismerni.

A PÉNZES: Na hallja, ez nem ok.

A SZEGÉNY: És ha kellemes orrhangjáról nem ismernek rá az én kedves Pusztarics bácsimra, ráismerek erről a jó magyar arczáról, erről a fekélyesről.

A PÉNZES: Fekély?

A SZEGÉNY (zavarban): Rügyeket akartam mondani. Itt a tavasz, itt a tavasz. Jönnek a vimmedlik.

(Kinjában nevet.)

A PÉNZES: Még röhög is? A testi hibámon mulat?

A SZEGÉNY: Nem fog velem összevészní, Pusztarics bácsi. (Negédesen): Most már csak azért is leülök az én kedves bátyámuramhoz. Így ni! (Beváltja a fenyegetést): Hát mi ujság odahaza? A gyerekek? Az asszony?

A PÉNZES (Mark Twain humorával): Nóm tavaly megszökött egy féllábu emberrel. Gyermekeim csak egy van, az is a dugón lóg egy uborkás üvegben, mely spiritusszal van tele. Nincs szebb, mint a családi élet.

A SZEGÉNY: Hehehe. (Nem tudja, tréfa-e ez, vagy való.)

A PÉNZES: Ezen is mulat? Hát ez gyönyörű!

A SZEGÉNY: Nem fog velem összevészní, Pusztarics bácsi. Nem kell a szegény embert úgy lenézni. És én se leszek mindig szegény. Jövő héten kétszáz forintot veszek föl.

A PÉNZES: Nekem ne adja be, hogy maga hitelképes. Az is gazember, aki magának husz forintot ad.

A SZEGÉNY (örül, hogy némi tizet mondott.) Én még mindenkinek megadtam azt, amivel gyöttem neki. Én gyöttem egyszer a Rihának huszonhét forinttal, kérdezze meg, pfü, így folyjon ki a szemem, ha az utolsó vasig meg nem adtam neki.

A PÉNZES (megnézi közelről): Magának üvegből van a szeme.

A SZEGÉNY: De a másik igazi. Ha nem hiszi, kopogja meg. (Kanalat ad a kezébe.)

A PÉNZES: Szép magyarság: Kopogja meg. Nem tudnak magyarul. (Csöndesen megkocogtatja az üvegszemét a kanállal.) Hol vásárolja ezt?

A SZEGÉNY: Calderoninál. Most szép kék szemem van. Tavaly fekete volt, de kiütötték.

A PÉNZES: Kiütötték?

A SZEGÉNY: Egy verekedésnél. De hagyjuk ezt. Valamit szeretnék önnek mondani.

A PÉNZES (az órájára néz): Jesszus, már fél három. El kell mennem. Negyed háromra a nyugotinál kellett volna lennem! Pinczér! Fizetni!

A SZEGÉNY: Nem fog tőlem megszökní, Pusztarics bácsi.

A PÉNZES: Na megyek, megyek. (Fölkel.)

A SZEGÉNY: Megyünk. Pinczér!

(A pénzes fizet, a szegény int.)

A PÉNZES: Merre megy?

A SZEGÉNY: Merre megy maga?

A PÉNZES: Maga merre megy?

A SZEGÉNY: Én arra megyek, amerre maga. És maga?

A PÉNZES: Én az ellenkező irányba.

A SZEGÉNY: Hahaha. Maga még mindig az a régi jó vicces Pusztarics bácsi, akinek a váczi fegyházból ismerjük.

A PÉNZES: Fegyház? Megőrült? Államfegyházban ültem két napot párbajért. És ön ezt fegyháznak nevezi? Szemtelenség!

(A szegény csóválja a fejét, hogy épp most lövi a harmadik bakot. »Ez is a pechemhez tartozik« — gondolja magában.)

A PÉNZES: Micsoda pimaszság ez!

A SZEGÉNY (magában): Össze akar veszni, össze akar veszni. (Hangosan): Össze akar veszni! (Magában): Velem nem fog összeveszni, velem nem fog összeveszni. (Hangosan): Velem nem fog összeveszni!

A PÉNZES: Kocsit fogok venni. Isten áldja meg.

A SZEGÉNY: Ejnye, én is kocsit akartam venni. Menjünk együtt.

A PÉNZES: De én sietek! Nekem már negyed háromkor ott kellett volna lennem!

A SZEGÉNY: Cccc! Nekem már kettőkor kellett volna ott lennem. (Fütyül.) Kocsis!

(A konflis előjön, pokrócczal a lovon.)

A SZEGÉNY (benyomkodik a pénzest a kocsiba): Siessen a nyugotihoz.

A PÉNZES: Mit akar tőlem? Mit lök? Mit dob be a kocsiba? Mit akar tőlem, maga ragály?

A SZEGÉNY: Nem fogsz összeveszni.

A PÉNZES: Maga kullancs. Maga eleven fizetési meghagyás. Mit akarsz tőlem, te ragály?

A SZEGÉNY: Ragály? Az egy szép madár. Nem fogsz összeveszni.

A PÉNZES: Az egy madár? Ezt nem lehet megsérteni, ezt az aljast! Te csatorna!

A SZEGÉNY: Az is egy madár.

(A kocsi eszeveszettül robog.)

A SZEGÉNY (aki fél, hogy a pénzes kiugrik): Kocsis! Üsse azt a lovat! Siessen! Ne sajnálja! Lesz borraivaló!

A PÉNZES: Nem lehet megsérteni? Te nem sértődöl meg? És mit szólnál, ha úgy kennék nyakon, hogy kiugrana a szemed?

A SZEGÉNY: Visszatenném. Velem nem lehet semmit. És most diskrét dologról van szó. Adjon kölcsön tiz forintot (hadarva, mint a leczkét), bbecsületszavamra megadom.

A PÉNZES (kétségbeesve): Tudtam. De miért mondta a becsületszót három bével?

A SZEGÉNY: Ezt is csak magának tettem meg, mert maga az én kedves Pusztarics bácsim. Másnak azt mondom, hogy: gecsületszavamra, vagy vecsületszavamra, észre se veszi és rám nézve nem kötelező. De magának megadom: becsületszavamra. Bével.

A PÉNZES: Nem adok.

A SZEGÉNY: Családomnak kell.

A PÉNZES: Tudtam, hogy a szívemet fogja tépni... ezért féltém tőle... csak olyan jó ember ne volnék!

A SZEGÉNY: Jó ember? Szegény beteg özvegy anyámnak, szegény vak öreg apámnak kell. Árva gyerekeimnek kell. Özvegy feleségemnek kell, nem is kenyérre, hanem koporsóra. Csak nem fektethetem a földre boríték nélkül, mint egy natúrniczlit?

A PÉNZES: Jaj... Jaj...

(Keze a zsebe felé reszket.)

A SZEGÉNY: És nekem magamnak kell ebből két forint szemre.

A PÉNZES (benyul a zsebébe): Itt van...

A SZEGÉNY: Szép uj éjfekete szemre. Akarja a régit?

A PÉNZES: Nem... nem!

A SZEGÉNY: Kell ujat venni. Nem járhatok így, két különböző színű szemmel, csak azért, mert kéz alatt kaptam egy kéket... (Átveszi a pénzt.)

A PÉNZES: Mikor adja meg?

A SZEGÉNY: Kocsis! Álljon meg?

(Kiszáll.)

A PÉNZES: Nem is köszön?

A SZEGÉNY: Szolgája. (Indul.)

A PÉNZES: Mikor adja meg?

A SZEGÉNY: Megadom. Becsületszavamra.

A PÉNZES: Mikor?

A SZEGÉNY: Holnap. Gecsületszavamra.

(Elsiet.)

Vessző.

INNEN-ONNAN.

+ **Justh Gyula**, a képviselőháznak igazán érdemes és valóban tiszteletreméltó új elnöke letiltotta magáról a méltóságos titulust. Hogy ezt tette, azt mindenképpen helyesen tette. Okosan és jogosan. Okosan: mert ha nem is lett kisebb ur azzal, hogy méltóságos urnak titulálták, nagyobb ur se lett vele, amint hogy nincs is rászorulva, hogy nagyobb ur legyen, mint amilyen. Ő elvégre elnök marad, ha csak — elnök urnak szölitják is, a demokratáknak pedig — akikre szintén tekintettel kell lenni, mert ők is bent vannak a koalícióban — mondom, a demokratáknak pedig határozottan jól fog esni, hogy noha méltóságos ur is lehetne, mégis csak egyszerűen — nagyságos ur, mint ők, akik nem lehetnek méltóságos urak. Ez talán egy kis kárpótlásszámba is mehet azért, hogy ők nem kapnak helyet a koalíciós kabinetben, amelynek különben még egyelőre csak a — helye van meg. Ezt is Tisza István és társai tartják még elfoglalva. Szóval, Justh Gyulának ez az elhatározása okos dolog volt. De jogos is volt. Egyszerűen azért, mert a méltóságos titulusról jogosan legfőlegb csak — lemondhatott. A képviselőház ugyanis adhat valakinek a maga portáján állást, méltóságot; de nem adhat neki rangot, czímet. Czímet, rangot csak a király adhat. Elnökévé a képviselőház megválaszthatja bármelyik érdemes tagját, akit erre a diszre érdemesnek tart, de méltóságos urnak nem választhat meg senkit. Justh Gyulának tehát az a legigazibb érdeme, hogy nem kért abból, amihez nincsen jussa. És ez kétségtelenül derekabb dolog, mint ha olyasmiről mondott volna le, amihez jussa lett volna.

* *

+ **Az új helyzet.** Óriási volt a fölháborodás amiatt, amiért Tisza István gróf odavágta Olay Lajosnak, hogy már egyszer »az orrára mászott«. A fölháborodás annál érthetőbb, mert Olay Lajos mindössze azt az udvarias kívánságát fejezte ki a miniszterelnökkel szemben, hogy »ne röhögjön«. Hogy erre a szíves fölszólításra ilyen suhogós válasz csattanjon vissza, ez annyival is inkább meglephette párduczos Olay Lajost, mert mondott ő már miniszterelnököknek nemcsak hasonlókat, de még hasonlóbbakat is, anélkül, hogy azok ilyen tónusban válaszoltak volna vissza. A parlamenti tradíció ugyanis minálunk az, hogy a gorombáskodás a kisebbség szentesített joga, a miniszterséggel és a többséghez való tartozással pedig vele jár a hékességes nyelés kissé keserves, de megszokható köteleessége. Bánffy Dezső báró erről mesélhetne egyet-mást koalíciós testvéreinek a vezérlő bizottság tanácskozásain. Olay Lajos, aki régi kurucz és a hagyományaiiban úgy látszik konzervatív természet, bizonyára

még a régi rend alapjára andalogta vissza magát, mikor Tisza grófhhoz azt a kedélyes fölszólítást intézte. Elfelejtette, hogy a többség, amelynek a parlamenti tradíció minden időkre a *hazaáruló* minősítést adományozta, már átköltözött az ő vidékére, vele szemben pedig a *hazafias kisebbség* ül, amelynek most ép oly joga van a gorombáskodáshoz, mint volt a másik *hazafias kisebbségnek*. Innen eredt az egész kis félreértés, amelynek a lefolyása különben azt bizonyítja, hogy Tisza István gróf hamarabb beletalálta magát az új helyzetbe, mint Olay Lajos.

* * *

¶ **Tudomány.** A mi napilapjainkban ez szokott ama bizonyos rovat címe lenni, amelyben a legfinomabb botrányokat olvashatja nap-nap után az ember. A lapok már-már el akarták törölni ezt az unalmas rovatot. De hála istennek, a nyelvészek egymásnak rugaszkodtak a minap és hála istennek, az ókori lexikon körül is tört ki némi akadémiai verekedés. Igazán, már-már elsekélyesedtek a krakéler-viszonyok hazánkban, a párbaj már nem divat, a képviselőház méltóságteljes csöndben operál, itt az ideje tehát, hogy végre a tudós vaduljon meg és a tudomány gondoskodjék arról, hogy az emberek el ne felejtsek bizonyos pillanatokban egymás apjának teremtését emlegetni. És ha elgondolja az ember, hogy egy kis tettelegesség mennyit használna nálunk a tudomány népszerűségének!

* * *

• **Ravensburgban,** a Schiller városában kegyeletes ünnepet rendeztek a költő emlékezetének. A rendező-bizottság azon volt, hogy az ünnep ne csak kegyeletes, hanem *igaz* is legyen. Olyan, amely csakugyan megmozgatja sziveket és igazán a hála érzésével töltse meg őket a költő iránt, akinek emlékét ünneplik. Az ünnepi vigasság ne legyen kegyes tettetés, hanem becsület, őszinte lelkesedés. Ezért nagy tanácskozást tartottak, megállapítani, mi az, ami legbiztosabban fölgyújtja a ravensbugi lelkeket. Az első terv az volt, hogy Schiller könyveit fogják szétosztani — ingyen. Ez a terv tetszetős volt, de nem találták egészen biztos hatásúnak. A könyvtől nem igen vidul a ravensburgi, még ha ingyen adják is. Le is mondtak erről a gondolatról egy sokkal hatásosabb másik ötletért. Nem könyvet osztottak ki az ünneplő közönségben, hanem — *virslit*. Finom, meleg torma virslit. És a ravensburgi irodalmi ünnep úgy sikerült, ahogy még soha egy irodalmi ünnep se Németországban. A ravensburgi polgárok mámoros lelkesedéssel éljeneztek Schillert, mert nem halt meg az, aki virslit ad a népek, ha elföldelték is. Ravensburg polgárait eddig az iskolában kellett tanítani arra, hogy büszkének legyenek Schillerre, az ünnep óta ez fölösleges. Schiller neve, emléke ezen a szép napon bevonult a ravensburgi gyomrokba tormával fűszerezetten. Julius Caesar is a lakomáival alapította meg a népszerűségét, Schiller emlékének nincs tehát miért röstelkednie.

Tavaszi tárlat.

Nemzetközi képek.

»Ez a perverz orgiák örülete, ez a felkorbácsolt, eszeveszett érzékek deliriuma, éles, sikoltó vihogása az alkoholmámorba merülőknél, a tébolyodott Chahutban az örvény felé száguldó kétségbeesésnek. És ő a Toulouse Lautrec Muzsája« Klossovszki írja ezt Yvetteről, s a mi szelid grafikus szobánkban eszembe jutnak ezek a szavak. Egy pár litografia van itt az infernalis asszonyok poétájától, a tragikus furcsaságu gnómtól, akit csak a perverzitás tudott szeretni, a Moulin Rouge kétségbeesett humoru

önsanyargatójától, akinek a kezét az absinthmámor hajszolta végig hajmeresztően bolond vonalakban a kő és a papiros felületén. Féktelen csunyaság van az ő asszonyaiban, akiket a legérzékibb utálattal utált az elsatnyuló arisztokratavér és beteggé finomult érzékenységgel, szinte fájdalmas intenzivitással érzi meg a Montmartre degenerált bohémje azt a lényeges vonalat, amely groteszk életre kelti a fajtalanság viharában megtépett figurákat. Egy folt és két vonal, ez az ő technikája, amely csodálatosan igaz a kő sík lapján, s egy Harunobu, vagy egy Utamaru japánosan hirtelen meglátóképesége plántálódott át ebbe a francziába, akinek az élete egy zseniális összeomlás, egy gyönyörű zuhlás, egy öntudatos korrumpálódás, a felbomlásban való esztétikai kéjelgés volt. Ezekben a vonalakban cinizmus van, amelyet soha elő nem bukkanó, titkos, sejtelmes szenvedések lelkesítenek át. Ezekben a lapokon lelki viharok emlékei vannak leírva.

*

Különbö az isten őrizzen meg bennünket az olyan kultuszminisztertől, akinek művészi meggyőződései vannak, s aki könyvet irt a művészetről. Az ilyen kultuszminiszternek saját ötletei is vannak és kétségbeejtő jóhiszeműséggel intézi el nemcsak a magyar, hanem a külföldi művészet ügyeit is. Az ilyen kultuszminiszter Szmeccsányikat küld ki Párisba és öreg akadémikus bácsikból komitét állítat össze, hogy ilyen módon megcsinálódjék egy francia csoport a magyar nemzetközi kiállításon. A Szmeccsányiknak természetesen egy idejük sincs ahhoz, hogy miképpen kell az ilyen dolgokhoz hozzáfogni. Felbőszítik a francziákat, azok nem adnak külön termet a magyaroknak a szalonban, s így Magyarországról kimegy 18 darab kép, a kultuszminiszter esztétikájával összeválogatott 18 kép, s bejön ide egy bizonyos számú atelierlom, amiket úgy kaparnak össze nagyköveti asszisztenciával, hogy reprezentálják nálunk a francia művészetet. Mikor a francziák azt látják, hogy a mi képviselőnk, tehát az az ur, aki minden valószínűség szerint egyike Magyarország jelentősebb műértőinek, akkora kulturát revelál, mint Szmeccsányi ur, egész jogosan rá gondolnak a Balkánra és lázasan kutatnak műtermékeik hulladékában, ahol mindig akad valami rossz pillanat terméke, valami olyan, ami otthon senkinek sem kell és elküldik a pogány néptörzs fővárosába megvétel céljából. Olyan kultursmokoknak kezdenek bennünket fölismerni, akik már tudjuk azt, hogy a művelt embernek ugynevezett művészetre is illik vágni, de még nincs fogalmunk arról, hogy mi a művészet és köteles tisztelettel és jóféle pénzzel fogadjuk azt, amit a párisi műhandlék se nagyon fogadnának el.

Kétségbeejtő látvány az, hogy Simon Lucien éppen úgy fest kenyérért, mint akár Both Menyhért és ha az ő családi portréjában egy pár csodálatos színértékelést fedezhetünk is fel, mégis oly messze van ez a nagy vászon Simon Lucientől, mint a mi nemzetközi tárlatunk nivója a párisi szalonok nivójától. Milyen szép lett volna, ha Vuillardot igazán megismerhetjük, s ha megismerhetjük az izzó pillanatok mesterét, az elröppenő pillanat poétáját, akinek a szemében szinfoltokra bomlanak a jelenségek és megoldódnak az örök nyugtalanság, az örök változóság, az örök mozgalmasság legfestőibb problémái. Most egy kis képe van itt, gyönyörű szép szürkeségekből árnyékokkal telített szobalevegő alakul ki, amely megöli a pozitív vonalakat és a szoba lakóinak eleveenségét sejteti a merev formákat nyugtalan, festői foltokba szétbontó ecsethúzásával, de Vuillardtól ez kicsi dolog és ő maga sem szánhatta ezt arra, hogy őt egy idegen országban reprezentálja. Cottet delikát zöld tónusokat hangolt össze asszonyos képén, de mi közünk nekünk ahhoz, hogy Cottet ilyenekkel tölti ki két művészi fellobbanás között az idejét. Ha egy-

általában elhozzák hozzánk ezt a mestert, hozzanak olyan dolgot tőle, amihez nemcsak a tudásának, hanem lelkének is köze van. Egy pár nagyon szeretett nevet látunk itt még egészen közömbös dolgok alatt, aztán leírhatnánk még jóra való öreg neveket és tippelhetnénk, hogy ha majd szilaj gatyákon beszáguldanak a tárlatra a képvásárló betyárok és csárdások, hát melyik kép fog belekerülni a cigány nemzeti muzeumba. Ezt lehetne tippelni, de nem érdemes. Érdekesebb kérdés az, hogy miért van művészi meggyőződése egy kultuszminiszternek.

*

Másik érdekes kérdés, hogy miért gyűjt nekünk Angliában képeket éppen Sauter professzor, a mi angol Karlovszky Bertalanunk, aki elég gyöngye piktor, s a többi piktorok managerirozásával szerez magának tartalékba kvalifikáló érdemeket. Túlkomolyan nem veszik otthon a professzor urat s ő szívesen veszi, ha nálunk elhelyezhet mentől több képet a becsületes átlagmunka fajtájából, amit pedig ő össze tud kaparni, az mind olyan dolog, amit a piktorok átadnak eladás végett egy használható képügynöknek. Az angol piktura nagyságát mutatja, hogy az ilyen eladás alá való munkákban is előkelő értékek vannak elhelyezve s mindegyiken kapunk valamit a tipikusan angol tonusérzés szubtilis finomságu revalációiból. Megint neveket lehetne leírni, gyönyörűen hangzó neveket, amelyek kétségtelenül, sőt bosszantóan korrektek képek alá vannak írva, de hol van mind az az angol piktura, amely bennünket érdekel? Azt hiszem, most Velenczében lesz, azután Münchenben, Párisban és isten tudja hol, ide csak úgy véletlenül jutott el, mint egy eltévedt napsugár a korrekte szürkességben Solomon J. Solomon Zangwill portréja, egy lélekkel teljes nagy dolog, amelyet az érdekes modell és az érdeklődő piktoringenium összetételalkozása szokott létrehozni. Komoly szürkésbarnák ensemblejéből alakul ki a ghettooltó szellemes arcza, s a borongós színek fátyola alól igéző melankoliával néz ki két mélységbelátó szem. Mindez technika nélkül, egyszerű, álmódzó gesztusokkal van odasimogatva a vászonra.

*

Hierl-Deronco ezuttal a legkomolyabb és a legbolondabb német. Botticellinek a liliomszár ártatlan félszegségével lendülő vonalait, a Botticelli bánatos góthikáját prostituálja ez a német olyan langyos perverzítés szolgálatára, amiket egy egészséges német tud csak produkálni, ha fejébe veszi, hogy ő most perverz neuraszténiás és túlfinomodott lesz. Madox Brown azt látta meg a prerafaelita mesterekben, hogy ők áhitatosan merültek bele a természet színeibe és az ő tiszta színeikkel akart kimászni a hollandusok barna szószából, Burne Johnest a prerafaelita mesterek lilomtiszta vonalait igézték meg, Hierl-Deronco ellenben azt látta meg, hogy a Botticelli Primaveráján egyes színek feketére koptak és ő hűségesen feketére kopottnak festi az árnyékait. Knirr Heinrich erős arczképe, Georgi színezett grafikának ható finom képei, egy valörtelen Putz, egy Hans Thomas Schaffer, egy Jügeles Schramm Zittau, Püttner buja színorgiája és még sok más van itt a németektől. Ismét a katalógusra kell utalnunk a neveket illetőleg. Palmié, a németbelga, egy szélesen fölfestett esti képet küldött, de a szépszínű festéket nem eleveníti meg az est levegője; a skandináv Zorn egy flott plain air alakot és erőteljes rézkarcokat küldött, és még sokan vannak, de mégis kevesen vannak. A legtöbb idegen képért nem adnám oda Poor Bertalanak azt a nagy sikokból összeépített női aktját, amelyet egy lelkesült pillanat keltett életre.

Marco.

A színházi hét.

Mihályfi Károly a legszerényebb ember, aki valaha színészpályán jubilált. Gyermeklelke hívó gyermekszemekkel még most is föltekint azokra, akik a földszinten ülnek és pénzük vagy foglalkozásuk révén jogosultak itélni fölötte. Pedig huszonöt éve ismerik őt s huszonöt év alatt nem vesztette el ő az illúzióit a nézőtér felől. Nem mondhatom, hogy sok igazságtalanság érte volna, csak egyetlen igazságtalanság nehezedik rá még most is. Az emberek ugyanis érzik megindulni a nézőket Mihályfi játékán, de az eszközzel röstellkednek: lehetetlen, hogy ez a gömbölyű arcú fiú olyan művész legyen, amilyen hatást rám gyakorol. Vannak egyesek, akiket nem is az előítélet, hanem valami rejtelmes elhatározás kizár a művészek arisztokráciájából, bármely kevéssé tudnák is okát adni. Mihályfinak szép a hangja, becsületes a játéka. Annyi szíve egyik kollegájának sincs és játékában a differenciáló képesség is vetekedik a nagyokéval. Derblay Fülöp és Giovanni genuai zsoldos antipódok s Mihályfinak egyaránt valók. A sírásba csuklik nem is a hangja, hanem a szíve érzelmes szerepekben, amellet a legjobb humoros alakításokat tőle láttam. Nem fölkenve, mint a vaját, hanem komolyan és igénytelenül, mint a természet. Az *Annuska* tanítójában magyaros félszegsége van olyan tökéletes, mint a francia drámákban gavallér szenvedélyessége. És szereti az embereket és napról-napra jobban szereti őket. Nemcsak művész, hanem bölcs ember is, nemcsak szeretetreméltó, hanem szeretik is. Az ilyen ember jubileumát nemcsak megülik, hanem örülnek is neki.

*

A Nemzeti Színház pénteki bemutató estéjén dr. Hívös Kornél egy kis életkép keretében foglalkozott a bukott leány örök, szinte megoldhatatlan drámájával. A Perdita-téma a hatvanas-hetvenes években erősen dominált a magyar lírában. Reviczky Gyulán és Vészi Józsefen kezdve végig, csaknem minden számottevő lírikus foglalkozott vele. Drámairóink azonban csak nagy ritkán bolygatták e tárgyat, mely, idealisan felfogva, többnyire hazug, reális színezésben a színpadon kényes és kényelmetlen. Hogy Hívös Kornél is beleszeretett ebbe a témába és ezt választotta első színpadi kísérletéhez, csak azt mutatja, hogy a fiatalság ma is ugyanazokra az érzelmekre, eszmékre rezonnál, mint harmincz év előtt, de több bátorsága van, mint anno dazumal nekünk volt, mert plasticen meg merte alakítani és a színpadra vinni azt, ami bennünk csak mint hangulat nyilatkozott. Ezuttal a Perdita gyermekéről van szó, a bukott nő viszonyáról az anyához, aki el nem bukhat. Ezt dolgozta fel Hívös Kornél sok ambícióval, színpadi érzéssel és tekintve a feladat nagy nehézségeit és a keret szűk voltát, elég szép sikerrel. Amire ő vállalkozott, nem hogy kezdőnek nem, de nagyobb kaliberű rutinírozott színműirónak sem sikerülhetett volna teljesen. Bár gyatra volt az előadás, Hegyesi Mari inkább larmoyante, mint megrázó, Császár ur inkább unalmas, mint természetes, mégis beütött a kis darab és a szerzőt sokszor és zajosan tapsolták. Az *Erdélyi Zoltán* egyfelvónásos vigjátéka, az *Oroszlánbőr*, egyszerűen elkábitotta a publikumot. És látható volt több postafőtiszt, miniszteri fogalmazó és temetkezési vállalkozó arcán, hogy most már ők is darabot fognak írni, ha nem is olyan szelleme-

IRODALOM.

sét, mint Erdélyi Zoltán, akinek határozottan tébolyító ötletei vannak. Egy embernek például leszakad a gomb a kabátjáról, amire a másik azt mondja: »gombház, ha leszakad, lesz más!« Így pezseg a darab egész végig és a színészek vígan komédiáztak, mert mit csinálhattak volna egyebet.

*

A *Népszínház* egy Ziehrer-operettet vett elő erre a hétre, amely akcióba vitte a legtöbb férfi és női primadonnáját. Ez az intelligens kapellmeisztermuzsika mindig tetszik a publikumnak, s eléneklése nem ad akkora nehézségeket, hogy akár a Népszínház is meg ne birkóznék velök. Már annyira, amennyire a magyar operettszínpadokon egyáltalában énekelnek. A muzsikához természetesen szöveg is tartozik, bécsi szöveg, amelyet tehát nem lefordítanak, hanem átmagyarítanak a magyar irodalom nap-számásai. Ez az átmagyarosítás a jelen esetben abból áll, hogy a szereplők más nevet kapnak, irtózatosan rosszul festett pesti díszleteket állítanak be a színpadra és a suta szöveget még jobban elnyomortják.

*

A *Thália-társaság* szerdai előadására fölment Prielle Kornélia. A legnagyobb magyar művésznő tehát abban is különbözik a többiektől, hogy szeretettel fogadja a friss művészi törekvéseket és nemcsak meg tudja bocsátani, hogy fiatal emberek valami újat és szépet próbálnak, hanem egész hatalmas tekintélyével odaáll a fiatal küzdők mellé. Virágokat hozott Prielle Kornélia azoknak a fiataloknak, akik valóra akarják váltani az ő művészi ideálját, a bensőséges, emberi igazságokat kereső művészet ideálját, amelynek szolgálatában ő a legnagyobbat produkálta éppen akkor, amidőn a szép orgánusok javában harsogtak, s javában dühöngött a magyar színészművészet embertelen barokk korszaka. Virágokat hozott és gyönyörű, szeretettel teljes elismerő szavakat, s a Thália-társaságnak most már joga van az önbizalomhoz, amely nagyon szükséges vakmerően szép vállalkozásában. Szerdán este Heibel Mária Magdolnáját mutatta be a társaság hatalmasan összevágó előadásban, olyan összehangolt ensemblevel, amelyben minden megtalálta a maga helyét és jelentősége arányában lépett előtérbe minden jelenet. Az intelligens színészmunka majdnem teljes eredményt produkált ezen az estén, és a fiatal színészek, mindenekfelett Forgács Rózi, azután Doby Ferencz, Kürthy József, Verő Margit és Doktor János komoly átértéssel és átérzéssel mélyedtek el nagyon nehéz szerepeikbe. Kisebb dolgokat Sándor József és Tarján csináltak meg okosan és eredményes igyekezettel. Gazdag talantomok bontakoznak ki ezeken az előadásokon s amellett a jövőre szükséges erők neveléséről sem feledkezik meg a Thália. A Heibel dráma előtt bemutatták egy fiatal magyar író, Kassovics Tivadar Brunno egyfelvonásos szatiráját, amelyet szellemes párbeszédei és pár markáns vonással megrajzolt alakjai jótékonyan különböztetnek meg legtöbb magyar társától. A magyar darabban Kürthy György mutatkozott be reményekre jogosító talentumnak, s igen használható tagja lehet a következő együtteseknek még Révai Ilona, Kalnár és Bálint, ha átmennek a Thália intenzív nevelő iskoláján. — *m.*

Harisnyák, lábtyúk, matróz-ingek, keztyúk, elismert legjobb minőségben HEYK ADOLF-nál Budapest, IV., Szervita-tér 8.

A »Modern könyvtár« könyvkölcsönző vállalat (Budapest VI., Király-utca 70.) előfizetőinek Budapesten házhoz szállítja, vidékre postán küldi a magyar, francia, német és angol irodalom legújabb termékeit. A »Modern könyvtár« előfizetői minden új művet már annak megjelenése napján kölcsönként megkaphatnak. Aki tehát a modern irodalommal lépést kíván tartani, aki tiszta, új könyveket akar olvasni, az forduljon telefon vagy levelezőlap útján a »Modern könyvtár«-hoz, melynek vezetősége készséggel ad meg minden közelebbi felvilágosítást. (Telefon 82—24.)

Berzeviczy Albert beszédei és tanulmányai. Két vaskos kötetben jelentek meg most Berzeviczy Albert beszédei és tanulmányai, amelyek egy negyedszázad kulturális, irodalmi, művészeti és tanügyi kérdéseit, eseményeit ölelik fel. Ezeket a beszédeket és tanulmányokat nem nélkülözheti az, aki ennek a negyedszázadnak a kulturális mozgalmára akar visszapillantani, mert Berzeviczy eszméi nemcsak papíron maradtak, hanem mint egyik vezető kulturpolitikusként át is mentek a valóságos életbe. Szava nevelési, valláspolitikai, irodalmi és művészeti kérdésekben mindig méltó súlylyal hangzott el. A törvényhozás legizsább vitái közepett is megőrizte azt a nyugodtságát és objektivitását, amely a kultúra minden ágára kiterjedő alapos ismeretköréből eredt. A leghevesebb és legveszedelmesebb vitákban az ő véleménye, amely az annyira fontos részletkérdések alapos ismeretével tünt fel, nemcsak kellő mederbe terelte gyakran a meddő szóharcot, hanem csillapítólag is hatott. Ez pedig kulturális kérdések tárgyalásában felette fontos, mert ezekben semmit sem szabad elhírtelenkedni. De nemcsak ez a tudás és objektivitás jellemzi Berzeviczyt, hanem szívós következetesség az irodalmi, művészeti, nevelési és egyáltalában kulturális kérdésekben. Eleitől fogva szabadelvű politikus volt. Az 1884. évben készült képviselőházi válaszfelirati javaslatától kezdve végig az összes egyházpolitikai vitákon és a nagy egyházpolitikai reformokon mindig intranzigensen szabadelvű politikus volt. A magyar nemzeti állam kialakulásához feltétlenül szükségesnek tartotta, hogy a felekezeti korlátok ledőljenek. Ehez az álláspontjához hű maradt mindvégig úgy, hogy mikor 1903 novemberében elfoglalta a vallás- és közoktatásügyi miniszteri széket, a liberális közvélemény örömmel üdvözölte mint kipróbált harcosát. Tanügyi kérdésekben is megvan a maga leghatározottan szabadelvű jelleme, amely sohasem zárkózott el, sőt mindig eléje szedett a haladás eszméinek és az üdvös reformoknak. Ő maga is gyakran mint reformer lépett fel. Művészi és irodalmi kérdésekben is ez a szabadelvűség jellemzi. Bár megvannak a maga erős ideáljai, a maga határozott ízlése, méltányolni tudta a mások ideáljait és ízlését is. A művészetben a nagy olasz művészet remekei lelkesítették, az irodalomban a klasszikusok, akik közé magyar szívvvel büszkén sorozhatta ami Petőfinket, Arany Jánosunkat, Vörösmartynkat, Kisfaludy Károlyunkat. Szóval olyan iskolába járt, ahol csak jót, nemeset és szépet tanulhatott. Nem csoda, hogy az ő oltáiraikon áldozott mindig és az újabb művészeti meg irodalmi mozgalmakban, irányokban az ő halhatatlan nyomdokait kereste. De sohasem volt annyira elfogult, hogy a legmodernebb törekvéseket és vivő helyzetükből következő túlzásokat méltányolni ne tudta volna. Óvatos volt ugyan velök szemben, de nem rideg, mert gyorsan felismerte bennük a népnek ama törvényeit, amelyek a klasszikusokban felismerhetők. Hiszen azok a klasszikusok, akiket ő tisztelt, nem mások mint lezajlott irodalmi és művészeti mozgalmakból örök példák gyanánt fennmaradt szellemi nagyságok, akik a szépről való ideláljukban végső elemzésben miben sem különböznek a legmodernebbek legjobbjaitól. A népnek a törekvései és törvényei nem egy korhoz fűződnek, hanem általánosan emberiek. Végül még egy szót arról a stílusról, amely a legnagyobb képviselőházi beszédektől fogva egy-egy kis pohárköszöntőig, nagyobb tanulmányoktól egy-egy kisebb újságzcikkig végigvonul: a legkitünőbb retorikai iskolák tüzen megedzett stílus, amelynek lendületei, fordulatai nem ismeretlenek az »Itália« olvasói előtt.

Plinius, a levéllíró. Meglepő kis tanulmány; megleveledett filológia. A Pygmalionja *Hatvany* Lajos, egy fiatal s egyelőre kevesektől ismert filológus és kritikus, aki szerelmese a filológiának, melynek megkövesedett mosolyába modern lelkéből lehel életet. A kis essay tárgya is modern, sőt hipermodern: kétezer esztendővel visszanyulva a multakba. *Hatvany* kimarkolta a legmodernebb típust: a könyvembert. Vannak

tudniillik első kézből való emberek, akik a világot a maguk kezével tapintgatják ki. Ezek a klasszikusok könyvein át tudják kitapintani. Ezek az alexandrinus lelkek, a könyvberek. Minden nemzetnek és időnek megvannak a maga könyvberei, s néha egyéb emberei sincsenek. A könyvember, ha valamit lát, arra gondol: hol olvastam én erről? Ha valami helyzetbe jut, arra gondol: mit szokás ilyenkor tenni? Ha valamit mondani akar, arra gondol: hogy kell ezt mondani? A római irodalom, mely mindenestől másodkézből való, mindenestől ilyen könyvirodalom; írói, kik többnyire literary gentlemenek, majd mind, még a leghatalmasabbak is, ilyen alexandrinus lelkek — s e másodkézből valóságnak igazán netovábbja az a Plinius, ki e második leöntés-tea irodalomnak már kihűlő korába esik, s személyére is tipusa az eltökélten kaczerkódó uri dilettánsnak. A Hatvany tehetségében észrevénivalóan találkozik a hideg bíráló, ki gyanakvó analízissel szedi szét és hüvelyezi ki a szálakat, s a meleg elképzelő, ki ezeket elevenül ható gobelinbe tudja összeszőni. A hagyományosan merevnek stilizált klasszikus világgal pikáns ellentét az ő modernül vibráló Plinius-ábrázolása, s e pikantériát még fokozza a kis tanulmányok tervszerűségében is szaggatott, szinte pointilista színezése és előadása — de meg az is, hogy, megmaradva a gobelin-hasonlatnál: az érdekes szönyeget munkaközben oly megérezhetően átjárta a fájdalmas káröröm, hogy az előtte álló olyasmit szimatol, mintha Hatvany ez ideges füstöléssel egy kicsit maga-magából is ki akarná üzni a könyvbemérés ördögét. Az írónak ez az önmagában való gyanakvása azonban alig megokoltabb az idegességénél; Hatvany nem könyvember, csak igen művelt ember, s ez nem baj az ő számára, aki aligha pályázik arra, hogy beálljon a mi hazai specialistáink: a kóta nélküli játszó cigányok közé.

(I—s.)

Szelek szárnyán. Herczeg Ferencz egy új könyve viseli ezt a címet. Irodalmi értékét azzal honoráljuk, hogy olvasóinknak bemutatjuk egyik gyönyörű fejezetét. A többi része méltó a mutatóhoz. Hasznosnak tartjuk a mutatóközlést már azért is, mivel aki meg akar ismerkedni Herczeg e munkájával s véletlenül nem *Az Ujság* előfizetője, nem is juthat hozzá. A könyv tipografiai remekmű, illusztrációja művészi tökéletesség. De mennél értékesebb irodalmi és művészi tekintetben, annál sajtáságosabbnak kell találnunk, hogy ilyen munkát egy ujság előfizetői számára monopolizálnak s kizárják, még pénzük árán is, azokat, akik nem ezt az ujságot olvassák, hanem más. *Az Ujság*-nak joga van, mint más lapnak is hűsvéti, karácsonyi, vagy akár névnap ajándékkal kedveskedni olvasóinak, de ez már a vállalkozásnak és az előfizetők kiszolgálásának a abususa, hogy irodalmi előjogokat foglalnak le. Herczeg Ferencz írhat ugyan tárczákat *Az Ujság*-nak és csak is *Az Ujság*-nak, de a könyveit a magyar publikumnak kell rendelkezésére bocsátania.

KÖZGAZDASÁG.

A vámelkülönülés veszélyei. Politikusaink már sokat irtak a bécsi lapokba a magyar gazdasági önállóság érintetlen jogáról és kellően megvédelmezték a közjogi szabadságot az osztrák kajánsággal szemben. A jog mellett azonban az érdek is ahogyan ugyancsak szóhoz kívánkozik, de a politikusok csak általánosságokhoz értenek. *Lánczy* Leó, úgy látszik, megsokalta a sok műkedvelőt és a maga megingathatatlan szakavatottságával ő is fölkereste a bécsi sajtót s a fentebbi cím alatt kifejtette a vámelkülönülés praktikus momentumait s rámutatott arra is, mik a veszedelmek, de arra is, miként lehet clébük vágni. Ő nem a vámközösség mellett argumentál, csak a hebehurgia és rossz elkülönülés ellen. Ilyen kérdéseknél érezni meg különösen, hogy milyen más a politika és más a hozzáértés.

A budapesti villamos városi vasut részvénytársaság e hó 12-én tartotta XIV. évi rendes közgyűlését dr. Falk Miksa elnökle alatt. Elnök üdvözi a megjelent részvényeseket, bemutatta a kormány képviselőit: dr. Szers Vilmos és dr. Papp Árpád osztálytanácsosokat. A terjedelmes évi jelentést felolvasottnak vették, kiemljük belőle a következőket: A társaság az elmúlt évben kiépítette a barossutczai vaspálya második vágányát s azt a Papnövelde-, Zöldfa- és Irányi-utcán át levezette a Dunapartig. A társaság 30 új kormánytengelyű kocsi készített s a ferencvárosi pályaudvar mellett 40 nagy kocsi befogadó kocsiszint épített. A kereskedelmi miniszterrel folytatott beható tanácskozás után az igazgatóság a temetői vonalon volt tarifát leszállította. A vállalat tisztviselői és alkalmazottai számára hosszú éveken át előkészített nyugdíjintézet alapszabályait a belügy-miniszterium jóváhagyta s az már az év elején megkezdte tevékenységét. A drágaságra való tekintettel az igazgatóság 20.000 koronát osztott szét az alkalmazottak között. A jelentés szerint a társaság az építési és üzletberendezési tőkét 2,639.566 korona 34 fillérrel túlhaladta, az igazgatóság indítványozza, hogy a 14 millió korona részvénytőkét 15.000 darab, egyenként 200 korona névértékű, bemutatóra szóló részvény kibocsátása által 17 millió koronára emelje s hatalmazza föl az igazgatóságot, hogy a tőkebeszerzésről a részvényesek elővételi jogának fenntartása mellett saját hatáskörében gondoskodjék. A közgyűlés az igazgatóság javaslatát egyhangulag elfogadta s e tekintetben megette a szükséges alapszabály-módosításokat. A forgalmi tartalékalap 271.235 korona 62 fillért, az építési és beruházási tartalékalap 24.209 korona 99 fillért tett ki. A rendkívüli tartalékalap 4,602.242 korona 22 fillért tesz ki. A társaság az 1904. évi bruttó bevételből a szerződés szerű 2 százalékos részesedés fejében 73.579 korona 51 fillért fizettek ki a főváros közönségének. A különféle alapszabályszerű levonások után felosztás végett 1,038.780 korona 13 fillér áll a közgyűlés rendelkezésére. Ebből 5 százalékos osztalék fejében 658.170 koronát fizet ki, a 2 százalékos felülosztalék czímen 280.000 korona. A részvénytulajdonosok e hó 13-tól kezdve 14 koronával váltanak be. A fennmaradó 50.284 korona 12 fillért új számlára írják. A közgyűlés a jelentéseket egyhangulag tudomásul vette, az igazgatóság indítványait elfogadta és a kilépő igazgatósági tagokat: Császár Jenőt, Hüvös Józsefet, Schweiger Mártont és Vörös Lászlót újból egyhangulag megválasztotta, mire a közgyűlés véget ért.

A Foneiére Pesti Biztosító-Intézet e hó 12-én tartotta meg évi rendes közgyűlését Kilenyi Hugó ny. min. tanácsos elnökletével. Elnök üdvözlővén a megjelenteket, bejelentette, hogy a közgyűlésre 28 részvényes jelent meg, akik 230 szavazatot képviselnek. A jegyzőkönyv vezetésére dr. Mendl Arturt, hitelesítésére pedig hámosi Bíró Ármint és dr. Vermes Lajos részvényeseket kérte fel. Az igazgatóság jelentése, daczára a rossz üzletnek, kedvező eredményekről számolt be. Az intézet díjtartalékai, tartalékalapja és értékpapír-árkülönbözeti alapja összesen 20.384, 852.93 koronára rug, míg a hivatalnokok és szolgák nyugdíjalapja 1904. végén 812.942.19 koronát tesz ki. Az életbiztosítási ágazat 114.115.68 korona tiszta nyereséggel zárult, a tűzbiztosítási ágazat tehermentes díjtartaléka 1,369.900 koronára, a jégbiztosítási ágazaté 21.760.70 koronára rug. A balesetbiztosítási ágazat díjtartaléka 192.020 koronára emelkedett, míg a későbbi években lejárató díjak összege 2,510.005.54 koronát tesz ki. Az szállítmánybiztosítási ágazat díjtartaléka 108.000 korona. A tiszta nyereség a tavalyi áthozattal 206.890 korona 17 fillér, melyből a különféle levonások és a tartalékalap javadalmazása után 6 százalékos osztalék fejében 180.000 koronát fizetnek ki s a még fennmaradó 5728.22 koronát új számlára írják át. A közgyűlés az igazgatóság és felügyelő-bizottság jelentését tudomásul vette és mind a kettőnek egyhangulag megadta a felmentvényt. Ezután a felügyelő-bizottságba újból megválasztották: Auer Róbertet, Reich Lajost, Doctor Gyulát, Friedmann J.-t, dr. Marquet Lajost és Wolfinger Lajost. Végül dr. Förstner Gyula indítványára a közgyűlés az igazgatóságnak és különösen Ribári M. és szepesváraljai Sarbo Leo igazgatóknak, valamint a tisztikarnak buzgó működéséért jegyzőkönyvi köszönetet szavazott. A részvényes szelvényeit e hó 13-tól váltják be.

A Wiener Bankverein Bécsben e hónap 6-án tartotta 35-ik évi rendes közgyűlését. A közgyűlés az igazgatótanács javaslatára elhatározta, hogy a múlt évi áthozattal együtt 14,799.664.39 korona nyereségből a tartalékalap javadalmazása s az alapszabályszerű levonások után részvényenként ez évi április 7-étől osztalékul 7 $\frac{1}{2}$ százalékos, azaz 30 korona fizettség és 1,441.809.64 korona új számlára átvitessék. Az üzleti forgalom számszerű megvilágítására a következő adatok szolgálnak: Beérkezett váltók összege 1.123.180.943 korona 04 fillér, beérkezett külföldi váltók összege 573.632.170.93 korona, szelvény- és ércpénzforgalom 524,640.866.01 korona, összes pénztári forgalom 10.168.356.543.14 korona, folyószámlaforgalom a főkönyv egyik oldalán 6.323,418.055.34 korona, jutalékok a bank-üzletből 3,180.703.83 korona, összeforgalom 29.030,964.000 korona. — A számlák száma a lefolyt évben 19,773-ról 21.675-re emelkedett. Betéti számla az év végén 10.986 volt, tehát az összes számlák száma a múlt évi 29.617-tel szemben 32.661 volt. Az igazgatótanácsba báró *Liébig* Alfrédet újból megválasztották. A budapesti főkelepel felügyelő-bizottságába *Rózsa* Mihályt és *Rechnitz* Bélát választották be.

Felelős szerkesztő és kiadóulajdonos: KISS JÓZSEF.